

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Vybrané aspekty trestní odpovědnosti právnických osob

V Plzni, 2019

zpracoval: AGHABABJAN Sargis

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Vybrané aspekty trestní odpovědnosti právnických osob“ zpracoval samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil při zpracování této práce, jsou citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů.

V Plzni, 2019

AGHABABJAN Sargis

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych vřele poděkoval především mému vedoucímu práce JUDr. Bc. Petru KYBICOVI, Ph.D., za ochotu, trpělivý přístup a cenné rady k mé diplomové práci. Poděkování také patří mé rodině, za trpělivost a nekonečnou podporu během celého mého pětiletého studia.

Seznam použitých zkratk

LZPS – Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Úst. – Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

ZTOPO – zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

TrZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TrŘ – zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

TOPO – trestní odpovědnost právnických osob

ZOK – zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

OWiG – „Gesetz über Ordnungswidrigkeiten“ (německý zákon o přestupcích)

StGB – „Strafgesetzbuch“ (švýcarský trestní zákoník)

VbVG – „Verbandsverantwortlichkeitsgesetz“ (rakouský zákon o odpovědnosti sdružení za trestné činy)

Obsah

| | |
|--|-----------|
| Úvod..... | 1 |
| I. Koncepce a právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob | 3 |
| 1.1 Historický nástin..... | 3 |
| 1.2 Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob | 4 |
| 1.3 Myšlenky pro a proti zavedení TOPO | 7 |
| 1.3.1 Úvodem..... | 7 |
| 1.3.2 Argumenty proti uzákonění TOPO | 8 |
| 1.3.2.1 Fiktivnost právní subjektivity právnické osoby | 8 |
| 1.3.2.2 Absence subjektivní stránky právnických osob | 8 |
| 1.3.2.3 Absence jednání trestněprávně relevantním způsobem..... | 9 |
| 1.3.2.4 Trestní odpovědnost právnických osob přináší kolektivní vinu..... | 10 |
| 1.3.3 Argumenty pro uzákonění TOPO | 11 |
| 1.3.3.1 Mezinárodní závazky | 11 |
| 1.3.3.2 Dominantní postavení právnických osob ve společenském životě | 12 |
| 1.3.3.3 Nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti..... | 13 |
| 1.3.3.4 Rovnováha práv a povinností | 13 |
| 1.3.4 Závěrem | 14 |
| 1.4 Právní úprava | 14 |
| 1.4.1 Cesta k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob..... | 14 |
| 1.4.2 Systematika zákona o trestní odpovědnosti právnických osob | 17 |
| II. Analýza de lege lata vybraných aspektů | 20 |
| 2.1 Úvodem..... | 20 |
| 2.2 Rozsah kriminalizace jednání právnické osoby..... | 20 |
| 2.3 Podmínky trestní odpovědnosti právnické osoby | 24 |
| 2.3.1 Obecně | 24 |
| 2.3.2 Předpoklady spáchání trestného činu (§ 8 odst. 1)..... | 25 |
| 2.3.3 Teorie přičitatelnosti (§ 8 odst. 2)..... | 29 |
| 2.3.4 Nezávislá trestní odpovědnost (§ 8 odst. 3) | 33 |
| 2.3.5 Vyvinění právnické osoby z trestní odpovědnosti (§ 8 odst. 5)..... | 34 |
| 2.3.6 Závěrem | 38 |
| 2.4 Pachatel, nepřímý pachatel a spolupachatel | 39 |

| | |
|--|-----------|
| 2.5 Trestněprávní nástupnictví právnické osoby | 42 |
| 2.6 Důvody zániku trestní odpovědnosti podle ZTOPO | 49 |
| 2.6.1 Obecně | 49 |
| 2.6.2 Účinná lítost | 51 |
| 2.6.3 Promlčení | 53 |
| 2.7 Obhajoba právnické osoby | 54 |
| 2.7.1 Právo právnické osoby na obhajobu | 54 |
| 2.7.1.1 Právo na materiální obhajobu | 55 |
| 2.7.1.2 Právo na formální obhajobu | 56 |
| III. Komparace se zahraniční právní úpravou | 58 |
| 3.1 Úvodem..... | 58 |
| 3.2 Slovenská republika..... | 58 |
| 3.3 Rakouská republika | 60 |
| 3.4 Polská republika..... | 62 |
| 3.5 Spolková republika Německo..... | 63 |
| 3.6 Italská republika..... | 64 |
| 3.7 Belgické království | 65 |
| 3.8 Švýcarská konfederace | 67 |
| IV. Úvahy de lege ferenda..... | 69 |
| 4.1 Legislativně-technické nedostatky..... | 69 |
| 4.2 Rozsah kriminalizace jednání právnických osob <i>de lege ferenda</i> | 69 |
| 4.3 Vyvinění právnické osoby <i>de lege ferenda</i> | 70 |
| 4.4 Přejít trestní odpovědnosti právnické osoby <i>de lege ferenda</i> | 71 |
| 4.5 Nutná obhajoba právnické osoby z pohledu <i>de lege ferenda</i> | 72 |
| Závěr..... | 76 |
| Summary | 78 |
| Seznam použitých zdrojů..... | 79 |

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou trestní odpovědnosti právnických osob. Tento institut byl zaveden zákonem č. 418/ 2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a stal se tak nedílnou součástí českého právního řádu. Ačkoli od přijetí tohoto zákona uplynulo již více než sedm let, nelze říci, že by uvedená problematika ztratila na své aktuálnosti, naopak si myslím, že se nadále jedná o velmi aktuální a troufám si říct unikátní téma, čemuž svědčí i postupný nárůst odborných publikací a článků.

Důvodem proč jsem pro diplomovou práci zvolil uvedené téma, je především skutečnost, že problematika trestní odpovědnosti právnických osob je v odborné veřejnosti velmi diskutovaným tématem a svoji povahou také velmi specifickým.

Jak vyplývá již ze samotného názvu, pro předkládanou práci jsem zvolil poněkud specifickou koncepci, a to z důvodu hlubšího náhledu do uvedené problematiky. Cílem této diplomové práce je přiblížit problematiku vybraných aspektů trestní odpovědnosti právnických osob. Jsem si vědom, že tak obsáhlé téma jako je problematika trestní odpovědnosti právnických osob, lze velmi stěží komplexně zpracovat tak, aby pro účel diplomové práce neztratila na své srozumitelnosti. Proto také své zamýšlení nad tématem směřuji jen k vybraným oblastem právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, kterou vnímám jako poněkud kontroverzní.

Z hlediska srozumitelnosti považuji za korektní v první řadě obecně pojednat o samotné koncepci trestní odpovědnosti právnických osob. Tedy v první kapitole se pokusím poskytnout obecný přehled či představu o tom, v čem spočívá koncept trestní odpovědnosti právnických osob a na jakých myšlenkových základech je tento institut postaven, zejména se zaměřením na legislativní vývoj právní úpravy (tj. zákon č. 418/2011 Sb.) a na argumenty pro a proti jejímu zakotvení v českém právním řádu.

Ve druhé kapitole, která je stěžejní částí diplomové práce, zaměřím pozornost na detailní rozbor *de lege lata* vybraných aspektů ZTOPO, zejména ustanovení o rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, konstrukce

přičitatelnosti nebo přechod trestní odpovědnosti právnické osoby na právní nástupce. Ačkoli je patrné, že ve druhé kapitole bude pojednáno převážně o hmotně-právní části zákona, pozornost bude věnována i procesním aspektem právní úpravy, ovšem pouze ve vztahu k právu na obhajobu právnické osoby.

V další části mé práce bude věnován prostor zahraniční právní úpravě. Tedy v této třetí kapitole se pokusím shrnout právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob ve vybraných evropských státech, zejména na Slovensku, v Rakousku, Německu, ale i dalších.

V poslední kapitole se budu snažit poukázat na nedostatky aktuální právní úpravy z pohledu *de lege ferenda*. Jelikož je tato diplomová práce zaměřena zejména na vybraná ustanovení ZTOPO, budu *de lege ferenda* věnovat pozornost pouze na tyto oblasti právní úpravy.

Na závěr doporučuji čtenáři pro lepší pochopení této práce mít neustále při ruce zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

I. Koncepce a právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob

1.1 Historický nástin

Sluší se na úvodu této kapitoly představit stručný historický nástin o pojednaném institutu.

Myšlenky související s odpovědností právnických osob za deliktní jednání lze spatřovat již v dávných dobách naší společnosti. Již ve starověkém Římě platil tradiční princip „*societas delinquere non potest*“, což znamená, že korporace se nemůže sama dopustit deliktního jednání, tedy ani za takové jednání nemůže nést deliktní odpovědnost.

Jakousi obdobu institutu trestní odpovědnosti právnických osob můžeme spatřovat ve středověkém kanonickém právu. Ovšem i v této době se nedalo hovořit o trestní odpovědnosti právnických osob v takovém pojetí, jaké známe dnes. Spíše se dalo hovořit o kolektivní vině, která byla pro středověké trestání příznačná, jednalo se například o zločiny zrady či urážky majestátu, vzpoury proti panovníkovi, kacířství apod.¹

Dalším vývojem v 17. – 18. století došlo na mnoho desetiletí k překonání problému kolektivní trestní odpovědnosti. Jak uvádí profesor Musil², princip výlučné individuální trestní odpovědnosti byl vědecky zdůvodněn v roce 1793 německým profesorem J. F. Malblancem, ovšem jeho odmítavý postoj k trestní odpovědnosti právnických osob vycházel z argumentů papeže Innoncence IV., tedy *nemožnost přičítat právnickým osobám vinu a jejich nezpůsobilost přijmout účinky trestu*. Dále Musil ve svém textu správně konstatuje, že teoretickou oporu pro odmítavé nazírání na koncepci odpovědnosti právnických osob za deliktní jednání lze spatřovat v dílech dalšího významného německého právníka, kterým byl Friedrich Carl von Savigny. Savigny totiž ve své teorii fiktivní subjektivity právnických osob popřel jejich způsobilost vystupovat jako pachatel trestného činu.

¹ MUSIL, Jan. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, ISBN 978-80-7400-592-3.

² MUSIL, Jan. Op. cit. s. Úvod.

Vzhledem k tématu a rozsahu této práce tuto část o historickém nástinu uzavřu s konstatováním, že v novověkém právním vývoji byl evropský kontinentální právní systém nadále velmi ovlivněn římským právem, zatímco anglo-americká právní kultura dokázala vliv římského práva potlačit. Možná v důsledku této skutečnosti koncept trestní odpovědnosti právnických osob má v anglo-americkém právním systému dlouholetou tradici ve srovnání se státy kontinentálního právního systému, pro něž po celá desetiletí byla příznačná výlučná individuální trestní odpovědnost.³

1.2 Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob

Koncept trestní odpovědnosti právnických osob byl v českém právním řádu definitivně zakotven zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, tedy relativně pozdě ve srovnání s jinými evropskými státy náležející ke kontinentální právní kultuře. Ovšem je na místě připomenout, že snahy o zavedení právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob se u nás objevovaly již na počátku 21. století, kdy Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky byl předložen první vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který avšak byl Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR zamítnut již v prvním čtení.⁴

Na tomto místě je třeba vysvětlit, v čem spočívá podstata konceptu trestní odpovědnosti právnických osob, který byl do českého právního řádu zaveden zmíněným zákonem. Jedná se o poněkud kontroverzní právní úpravu, která do českého trestního práva přinesla zcela novou a netradiční formu trestní odpovědnosti, neboť z hlediska subjektu trestní odpovědnosti doposud nemohla být právnická osoba pachatelem trestného činu. Celkem výstižně tak popisuje prof. Jelínek slovy, že *„trestní odpovědnost právnických osob problematizuje osvědčený systém základních principů kontinentální evropské právní kultury. Ustupuje od zásady individuální trestní odpovědnosti, narušuje staletými uznávanou zásadu evropského kontinentálního práva, že trestní odpovědnost je*

³ MUSIL, Jan. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, Úvod. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁴ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 18. ISBN 978-80-87576-43-4.

*odpovědností individuální, odpovědností fyzické osoby.*⁵ Lze říci, že hlavním účelem tohoto pragmatického přístupu je ochrana těch společenských vztahů, kde ochrana prostřednictvím tradiční individuální trestní odpovědnosti již nepostačovala.

Pro lepší srozumitelnost podstaty trestní odpovědnosti právnických osob je vhodné dále pojednat o možných *modelech veřejnoprávní deliktní odpovědnosti právnických osob*. Správně uvádí například prof. Jelínek, že v rámci kontinentálního právního systému pro právnické osoby rozlišujeme tři možné modely, tj. *pravá trestní odpovědnost, nepravá trestní odpovědnost a administrativně-právní odpovědnost*.⁶

Model tzv. *pravé trestní odpovědnosti právnických osob* je charakteristický tím, že v právním řádu daného státu existuje zvláštní právní úprava týkající se trestní odpovědnosti právnických osob. V kontinentálním systému právní kultury se legislativní praxe v jednotlivých zemích vyvíjela tak, že taková úprava byla obsažena buď ve stávajícím trestním zákoníku⁷, anebo byla obsažena ve speciálním zákoně, tzv. *lex specialis*.⁸ Pro model pravé trestní odpovědnosti právnických osob je především příznačná skutečnost, že se proti právnickým osobám se vede standardní trestní řízení a případně se jim následně ukládá trestněprávní sankce.

V případě tzv. *nepravé trestní odpovědnosti právnických osob* již samotné označení napovídá, že se nejedná o standardní právní úpravu trestní odpovědnosti. U této formy totiž neexistuje výslovná právní úprava v trestním zákoníku ani v jiném speciálním právním předpisu. Tedy právní úprava tzv. nepravé trestní odpovědnosti neumožňuje uložit právnickým osobám tresty, ale umožňuje právnickou osobu postihnout např. ve formě ochranných opatření, proto Jelínek oprávněně mluví o tzv. *quasitrestních sankcích*.⁹ Sluší se zmínit, že taková úprava byla zakotvena například na Slovensku v původním zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁵ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 81. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁶ JELÍNEK, Jiří. *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob*. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* [online]. Praha: Karolinum, 2017, roč. 63, č. 2, s. 7-24 [cit. 2019-02-11]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404056472/>

⁷ Například ve Francii, Dánsku, Litvě či v Nizozemsku.

⁸ Například v České republice, v Rakousku, v Polsku nebo dnes již také na Slovensku.

⁹ JELÍNEK, Jiří. Op. cit. s. 7-24

Třetí model je tzv. *administrativně-právní odpovědnost právnických osob*, ten však svoji povahou nepatří mezi trestněprávní nástroje regulace protiprávního jednání právnických osob, proto se tomuto modelu nehodlám dále věnovat.

Jak uvidíme níže, česká právní úprava je postavena na modelu pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Souhlasím opět s názorem prof. Jelínka, že zvolení pravé trestní odpovědnosti právnických osob byla správnou cestou, když uvádí, že „*model tzv. nepravé trestní odpovědnosti zachovávající individuální trestní odpovědnost fyzické osoby a umožňující postihnout právnickou osobu ve formě ochranného opatření nebo jiné podobné sankce totiž činí případnou odpovědnost právnické osoby závislou na trestní odpovědnosti konkrétní fyzické osoby, kterou se, jak bylo řečeno, z těch či oněch důvodů nepodaří vždy prokázat*“.¹⁰ Tedy jinými slovy řečeno, při nepravé trestní odpovědnosti právnických osob by účel konceptu trestání právnických osob mohl být naplněn velmi obtížně, pokud by trestní odpovědnost právnické osoby byla podmíněna trestní odpovědností fyzické osoby. Ostatně koncepce trestní odpovědnosti právnických osob byla zavedena mimo jiné právě z toho důvodu, že mnohdy nelze postihnout fyzické osoby jednající v rámci dané právnické osoby.

Výše byly nastíněny možné modely trestní odpovědnosti právnických osob. Dále považuji za klíčové, čtenáři přiblížit obecnou představu o tom, jakým způsobem právnická osoba jedná a vůbec jak se její vůle utváří.

Jistě víme, že právnická osoba ze své podstaty není totéž co osoba fyzická. Právnická osoba neexistuje v důsledku biologických a sociálních faktorů, proto je také odlišné její pojetí „osoby“. Jedná se tak o umělý útvar, ustavený na základě právního řádu. Tedy nemůžeme právnickou osobu považovat za člověka s fyzickými a psychickými vlastnostmi. Zmíněné skutečnosti vychází z výše uvedené Savignyho teorie tzv. *fiktivní existence právnických osob*.

Z uvedené myšlenky vychází i současný občanský zákoník, č. 89/2012 Sb., potažmo i zákon č. 418/2011 Sb., ZTOPO (§ 8 odst. 1, 2). Občanský zákoník v ustanovení § 151 explicitně stanoví, že za právnickou osobu jednájí členové jejího orgánu (tj. jen osoby fyzické) a dále, že tyto osoby nahrazují vůli právnické

¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob*. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica [online]. Praha: Karolinum, 2017, roč. 63, č. 2, s. 7-24 [cit. 2019-02-11]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404056472/>

osoby. Z uvedeného tedy vyplývá, že právnická osoba nemá vlastní vůli, nýbrž se jí *přičítá* vůle fyzické osoby. Je třeba upozornit, že tyto skutečnosti jsou podstatné pro další pojednání, zejména o otázce *zavinění* právnické osoby, která je jedním z problematických aspektů trestní odpovědnosti právnických osob.

S ohledem na výše uvedené lze na tomto místě uzavřít konstatováním, že v případě trestní odpovědnosti právnických osob se v literatuře hovoří o tzv. *nepřímé*¹¹ *trestní odpovědnosti*, která je vždy odvozená od trestní odpovědnosti fyzické osoby. Jen pro úplnost je třeba dodat, že opakem nepřímé trestní odpovědnosti právnických osob je tzv. *přímá* trestní odpovědnost, která má své kořeny v angloamerickém právním systému. Forma přímé trestní odpovědnosti spočívá v tom, že vůle právnické osoby se neutváří na základě tzv. institutu přičitatelnosti a jednání jménem právnické osoby je považováno za vlastní jednání samotné právnické osoby.¹² V tomto směru je zajímavé se také zmínit o tzv. *identifikační teorii* z anglického common law, kterou profesor Musil charakterizuje slovy, že „*právnické osoby lze v mnoha ohledech připodobnit lidským bytostem. Jsou v nich výkonné složky, provádějící mechanické operace, ale jsou v nich také vůdčí orgány, vyjadřující ideje a zájmy právnických osob. Tak jako u fyzické osoby existuje psychický život, u právnické osoby existuje vnitřní duchovní klima, naplněné myšlenkami a vůlí členů tohoto společenství.*“¹³

1.3 Myšlenky pro a proti zavedení TOPO

1.3.1 Úvodem

V této kapitole bude pojednáno o vybraných důvodech ve prospěch a v neprospěch uzákonění trestní odpovědnosti právnických osob. Hned úvodem této podkapitoly lze konstatovat, že koncepce trestní odpovědnosti právnických osob patří mezi nejspornější otázky trestněprávní teorie. Od přijetí zákona č. 418/2011 Sb., ZTOPO uplynulo již více než sedm let, avšak odborný diskurs nad účelností a legitimitou toho nástroje nelze považovat za uzavřený a očekávám, že bude přetrvávat i v následujících letech. V obecné rovině lze uvést, že odborná

¹¹ Nutno odlišit od tzv. *nepřímé trestní odpovědnosti*, nejedná se o jedno a totéž.

¹² MUSIL, Jan. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jirí. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, Úvod. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹³ MUSIL, Jan. Op. cit. s. Úvod.

veřejnost se ve vztahu k legitimitě konceptu trestní odpovědnosti právnických osob rozdělila na dva zcela protichůdné tábory. Podle Jelínka¹⁴ odpůrci tohoto právního nástroje argumentují převážně *právně-dogmaticky*, zatímco u příznivců převažují argumenty *právně-politické*.

Tedy cílem této kapitoly je seznámit čtenáře s některými důvody či argumenty, ať už ve prospěch či v neprospěch zavedení právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob.¹⁵ S ohledem na rozsah této práce nepovažují za účelné se zabývat detailně všemi názory rozebírané v odborné literatuře.

Považuji za systematičtější nejprve pojednávat o důvodech proti zavedení koncepce trestní odpovědnosti právnických osob, neboť podle názorů mnoha odborníků jsou již považovány za překonané.

1.3.2 Argumenty proti uzákonění TOPO

1.3.2.1 Fiktivnost právní subjektivity právnické osoby

Konzervativní a do určité míry přesvědčivý je argument odpůrců zavedení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vychází z myšlenek historicko-právní školy, respektive ze Savignyho teorie. O této teorii bylo zmíněno výše, avšak považuji za přínosné zde připomenout, že právnická osoba jakožto fiktivní útvar nemá vlastní vůli a tudíž není způsobilá samostatně právně jednat. Někteří odpůrci konceptu trestní odpovědnosti právnických osob z této skutečnosti dovozují, že právnická osoba není způsobilá být pachatelem trestného činu. Jak bylo naznačeno, tato myšlenka postupně pozbyla na své přesvědčivosti. Osobně se však domnívám, že tento argument může mít silnější opodstatnění teprve ve spojení s pojetím *zavinění* u právnické osoby.

1.3.2.2 Absence subjektivní stránky právnických osob

V české trestněprávní teorii je zarytá zásada, že trestní odpovědnost je odpovědností subjektivní, tzn. odpovědnost výlučně za zaviněné jednání. Např.

¹⁴ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 91-102. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹⁵ Srov. také: BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 24. ISBN 978-80-7380-473-2. Dále např.: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 3 - 16. ISBN 978-80-7400-592-3. Dále také srov.: ROHÁČ, Ivan. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 52 - 60. ISBN 978-80-87576-58-8.

profesor Šámal v učebnici trestního práva uvádí, že pojmem *zavinění* se rozumí vnitřní, (tj. psychický) vztah pachatele k jednání a následku.¹⁶

V tomto směru se v komentářové literatuře objevují oprávněné úvahy nad tím, zda se u právnických osob jedná o odpovědnost subjektivní nebo objektivní, avšak s tím se budu podrobněji zabývat na jiném místě – viz kapitola II. „*Analýza de lege lata vybraných aspektů*“. Pro účel této kapitoly stačí jen konstatovat, že i v případě právnických osob se nepochybně jedná o subjektivní odpovědnost. Zde je cílem pouze poukázat na argument odpůrců trestní odpovědnosti právnických osob ve vztahu k problematice zavinění právnické osoby, neboť u právnických osob je zavinění posuzováno odlišně než u fyzických osob. Jak je známo, zavinění v trestněprávním smyslu obsahuje dvě složky: *složka intelektuální* a *složka volní*. Zatímco člověk je živá bytost nadaná schopností *vnímat své okolí a vytvářet si vůli*, právnická osoba tyto vlastnosti postrádá. Z tohoto důvodu odpůrci institutu trestní odpovědnosti právnických osob považují za zcela iracionální, aby právnická osoba byla způsobilá jednat zaviněně.

1.3.2.3 Absence jednání trestněprávně relevantním způsobem

U každého spáchaného trestného činu musí být naplněna i objektivní stránka jakožto obligatorní znak příslušné skutkové podstaty. V opačném případě by nebylo možné hovořit o spáchaném trestném činu. Na tomto místě však bude předmětem textu jen jedna ze tří složek objektivní stránky, tj. složka *jednání*.

Odpůrci institutu trestní odpovědnosti právnických osob poukazují na nezpůsobilost právnické osoby jednat trestně relevantním způsobem.¹⁷ Tento názor vyvozují opět z výše zmíněné myšlenky, že právnická osoba nemůže svým jednáním projevit ve vnějším světě svoji vlastní vůli, neboť jednání ve smyslu trestněprávním vyžaduje tzv. *psychickou složku* a tzv. *fyzickou složku*. Obě uvedené složky musí být u pachatele trestného činu naplněny kumulativně, což u právnické osoby vyvolává důvodné otázky, poněvadž jak bylo výše uvedeno, právnická osoba může jednat jedině nepřímo, tzn. prostřednictvím fyzických osob. K uváděné argumentaci je některými odborníky zaujímán odmítavý postoj, neboť podstata argumentu spočívá jen v právním dogmatismu a nereflektuje aktuální

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 179 - 187. ISBN 978-80-7478-616-7.

¹⁷ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 120. ISBN 978-80-7380-473-2.

globalizační problémy ve společenském životě. Troufám si k tomu uvést, že takto odmítavý postoj mě velmi znepokojuje svou nepřesvědčivostí. Nejprve si pokládám otázku, zda při tak důležitém kroku jako je zavedení koncepce trestní odpovědnosti právnických osob lze odmítnout opačný argument jen z důvodu, že je podložen pouze právně-dogmatickými argumenty. *Ad absurdum* uváděno, můžeme obdobně dospět například k závěru, že z politicko-právních důvodů je žádoucí, aby byla zavedena trestněprávní odpovědnost tzv. nepřičetného pachatele a skutečnost, že u této osoby chybí rozpoznávací nebo ovládací schopnost by neměla významnou argumentační váhu, neboť spočívá jen na právně-dogmatickém argumentu.

Dále se pozastavuji nad úvahou profesora Musila¹⁸, který patrně patří mezi zastánce trestní odpovědnosti právnických osob. V citovaném článku profesor vysvětluje, že jsou-li právnické osoby způsobilé být nositeli práv a povinností, tj. mají právní osobnost, potom musí být způsobilé jednat v souladu s imperativy práva nebo v rozporu s těmito imperativy. Z toho tedy patrně vyvozuje trestní odpovědnost právnických osob, v případě kdy jednáním právnické osoby jsou narušeny či ohroženy právní statky, které trestní právo chrání. S názorem profesora nemohu zcela souhlasit, neboť se domnívám, že otázku, zda právnická osoba je způsobilá být pachatelem trestného činu řeší jen zdánlivě. Ze samotné skutečnosti, že právnická osoba má právní osobnost, tj. je nositelem práv a povinností, není možné dovodit způsobilost jednat zaviněně se všemi důsledky vyplývajícími v trestním právu.

1.3.2.4 Trestní odpovědnost právnických osob přináší kolektivní vinu

Odpůrci zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob dále argumentují zásadou výlučné individuální trestní odpovědnosti. Jedná se o nejčastější a jeden z nepodstatnějších argumentů proti zavedení tohoto institutu. Podstata argumentu spočívá v tom, že trestání právnické osoby ve velké většině případů může zasáhnout i její členy, kteří se žádným způsobem nezúčastnili na trestné činnosti právnické osoby. V odborné literatuře¹⁹ se například poukazuje na riziko ztráty zaměstnání nebo majetkové ztráty minoritních akcionářů bez faktického vlivu na řízení právnické osoby. V uvedené souvislosti například

¹⁸ MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?. *Trestní právo*. 2000, č. 7, s. 3. ISSN 1211-2860.

¹⁹ ROHÁČ, Ivan. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1. Vydání. Praha: Leges, 2013, s. 56. ISBN 978-80-87576-58-8.

J. Kocina²⁰ upozorňuje na možné oslabení ochrany práv třetích osob (např. věřitelů) a v tomto směru vyzývá k důslednější procesní úpravě, aby třetí osoby mohly efektivněji chránit práva nabytá *bona fide*.

V tomto ohledu dále nelze přehlédnout situaci, kdy například právnické osobě bude uložena trestní sankce se značným časovým odstupem od okamžiku spáchání trestného činu, přičemž v tomto mezidobí by v důsledku mnoha skutečností došlo ke kompletní výměně celého osobního substrátu právnické osoby. Takto uložený trest potom fakticky dopadne i na členy právnické osoby, kteří se spácháním trestné činnosti nemají nic společného. Proto souhlasím například s názorem Roháče²¹, že zájem státu na účinné trestání právnických osob se v praxi může snadno dostat do kolize s celospolečenskými zájmy.

Pozornost jsem také věnoval článku v odborném periodiku, kde Púry se Šámalem odmítají, že uzákoněním trestní odpovědnosti právnických osob byla do českého trestního práva zavedena tzv. kolektivní odpovědnost. Své tvrzení mimo jiné opírají o myšlenku, že „*právnická osoba totiž nese trestní odpovědnost jako samostatný subjekt práva, nikoli jako souhrn všech nebo některých fyzických osob v ní působících*“.²² Přestože je citované tvrzení teoreticky správné, nelze popřít, že v důsledku sankcionování právnické osoby fakticky ponесou následky trestu členové v ní působící, neboť lze předpokládat, že i oni budou dotčeni na svých ekonomických zájmech.

1.3.3 Argumenty pro uzákonění TOPO

1.3.3.1 Mezinárodní závazky

Mezi nejvýznamnější důvody pro zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu nesporně patří celá řada mezinárodních smluv a předpisů Evropského společenství a Evropské unie, ve kterých se objevují požadavky na zavedení deliktní odpovědnosti právnických osob. Nepovažuji za přínosné v této práci rozebírat jednotlivé mezinárodní

²⁰ KOCINA, Jan. In: Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dny práva. *Trestní odpovědnost právnických osob a práva třetích osob*. Masarykova Univerzita, Iuridicia. 2008, č. 337. s. 1727-1733.

²¹ ROHÁČ, Ivan. Op. cit. s. 56.

²² PÚRY, František a ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 11, s. 1065-1083. ISSN 0231-6625.

dokumenty²³, protože tvoří nepřehledný celek a značně by to přesáhly rozsah této podkapitoly. Ovšem považuji za podstatné shrnout, že podle důvodové zprávy k ZTOPO žádný z mezinárodních dokumentů nezavazuje Českou republiku k zavedení výlučně trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Spíše se v těchto dokumentech objevují pouze kvalitativní požadavky na intenzitu příslušných sankcí, které by měly být *účinné, přiměřené a odstrašující* – „*effective, proportionate and dissuasive*“. Ačkoliv tedy v mezinárodních dokumentech není kategorický požadavek výlučné trestněprávní odpovědnosti právnických osob, zejména s ohledem na rozsah deliktů (a odpovědností za nich) uvedených v těchto mezinárodních dokumentech, nebylo možné dovést jinou než trestněprávní odpovědnost.²⁴

1.3.3.2 Dominantní postavení právnických osob ve společenském životě

Globalizace ekonomiky, složité ekonomické a společenské poměry, rozmach hospodářství, rozvoj moderního průmyslu, to jsou fenomény, které zapříčinily obrovskou moc právnických osob v naší společnosti. V reakci na uvedené skutečnosti postupně nabyla na významu také myšlenka, že právnické osoby ovládající a kontrolující téměř všechny oblasti našeho života *unikají před efektivním prosazením práva a rostou jejich protispoločenské aktivity*. Proto tedy v mnoha zemích byl postupně zahájen proces uzákonění trestní odpovědnosti právnických osob pro efektivní regulaci jejich aktivit.

Ve výše uvedené souvislosti lze citovat zajímavý a nepřehlédnutelný text, který s určitou nadsázkou uvádí, že *„právnické osoby přitom nevyrobí jenom černou limonádu, ale pronikly do všech oblastí života společnosti. Právnické osoby nás vzdělávají, léčí nás, vozí nás do práce, slibují nám před volbami a nakonec nás pohřbí. Naše životy jsou s nimi propleteny tak úzce, až se právnické osoby stávají našimi osobami blízkými, ne-li úplně nejbližšími. Už ani ta advokacie není, co bývala, a před soudem nás může i v trestním řízení hájit svým zaměstnancem společnost s ručením omezeným.“*²⁵

²³ Přehled těchto mezinárodních dokumentů je uveden například v důvodové zprávě k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

²⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

²⁵ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr a TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 7. ISBN 978-80-7201-875-8.

1.3.3.3 Nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti

Dalším stěžejním důvodem zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je obtížnost ne-li nemožnost dovést individuální trestní odpovědnost, tzn. faktická nemožnost potrestání konkrétní fyzické osoby, která trestný čin spáchala v rámci právnické osoby. Jedná se například o případy, kdy vnitřní organizační struktury některých velkých právnických osob jsou natolik složité a nepřehledné, že je téměř nemožné zjistit konkrétní fyzickou osobu, u níž by bylo možné posoudit naplnění všech znaků skutkové podstaty trestného činu a dohnat ji k trestní odpovědnosti.

V literatuře se v této souvislosti hovoří o tzv. *organizované neodpovědnosti*²⁶, přičemž tento stav například L. Bohuslav popisuje tak, že u právnické osoby se složitou vnitřní organizační strukturou je *každý stupeň řízení odpovědný za část protiprávního jednání a až souhrn dílčích jednání či konkrétních rozhodnutí znamená protiprávní jednání právnické osoby jako celku*.²⁷ Je pochopitelné, že takový stav byl zcela nežádoucí, neboť v praxi celá řada fyzických osob i právnických osob snadno unikala postihu za protiprávní jednání.

1.3.3.4 Rovnováha práv a povinností

Jako poslední argument, o němž hodlám krátce pojednávat, se týká zrovnoprávnění fyzických a právnických osob. Jedná se o požadavek na zrovnovážení práv a povinností fyzických a právnických osob z hlediska jejich trestněprávní odpovědnosti. Tímto argumentem se mimo jiné zdůrazňuje jakýsi anti-diskriminační aspekt konceptu trestní odpovědnosti právnických osob. Jinými slovy lze říci, že je nespravedlivé, když postupem času došlo k rozšiřování práv právnických osob, avšak rozsah povinností k tomuto rozšiřování práv zůstává nevyvážený. V této souvislosti je vhodné poukázat na názor Ústavního soudu ČR, který ve svém nálezu publikovaném ve sbírce nálezů a usnesení pod č. 3/1994 judikoval, že i právnická osoba je nositelem základních práv a svobod a jestliže tvrdí, že bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem, může podat ústavní stížnost.

²⁶ Tento pojem se používá také v zahraniční, například v německé právní literatuře.

²⁷ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 26. ISBN 978-80-7380-473-2.

1.3.4 Závěrem

Výše jsem nastínil řadu argumentů, které se v literatuře velmi často objevují, přičemž nebylo vůbec snadné se s nimi vypořádat, ostatně to ani nebylo primárním účelem této kapitoly. Bylo obtížné se rozhodnout, které z předestřených argumentů obstojí bez dalších pochybností a které lze odmítnout pro jejich iracionalitu.

1.4 Právní úprava

1.4.1 Cesta k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Považuji za podstatné v této podkapitole představit legislativní vývoj, který předcházel současné právní úpravě trestní odpovědnosti právnických osob.

Z odborné literatury se dovídám, že cesta k uzákonění trestní odpovědnosti právnických osob měla dlouhý vývoj a v mnoha ohledech nebyla vůbec jednoduchá.²⁸ Počáteční práce na zavedení konceptu trestní odpovědnosti právnických osob započaly již v roce 2000, kdy tehdejší ministr spravedlnosti dr. Otakar Motejl ustanovil specializovanou komisi, která měla za úkol *se vyslovit k otázce případného zavedení trestní odpovědnosti právnických osob*. Komise však nedospěla k jednoznačné shodě, avšak ve své závěrečné zprávě mimo jiné konstatovala, že neexistuje žádná mezinárodní smlouva, ze které by pro Českou republiku kategoricky vyplývala povinnost zavést trestní odpovědnost právnických osob.²⁹

Například prof. Jelínek popisuje, že následný vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob předložený Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky byl zamítnut již v prvním čtení, přičemž v rozpravě byla poslanci přednesena celá řada kritických připomínek proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

Profesor dále konstatuje, že při pozdější rekonstrukci českého trestního práva byl přijat nový trestní zákoník č. 40/2009, který ovšem byl nadále postaven

²⁸ JELÍNEK, Jiří a HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 16–23. ISBN 978-80-87576-43-4.

²⁹ JELÍNEK, Jiří. Op. cit. s. 16. ISBN 978-80-87576-43-4. Dále srov.: MUSIL, Jan., PRÁŠKOVÁ, Helena a FALDYNA, František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3, s. 6–17.

na zásadě tzv. výlučné individuální trestní odpovědnosti. Správně též podotýká, že tím poptávka po trestní odpovědnosti právnických osob nezmizela, nýbrž nadále zůstalo otázkou času, kdy český zákonodárce tento institut zavede do právního řádu.

Tedy problematika trestní odpovědnosti tak neztrácela na své aktuálnosti ani po rekodifikaci trestního práva a za poměrně krátkou dobu byl Poslanecké sněmovně České republiky předložen nový vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Dá se říci, že v této době situace již byla poměrně napjatá, neboť Česká republika byla nucena v relativně krátké době přijmout právní úpravu pro efektivní sankcionování právnických osob, v opačném případě hrozily velké finanční sankce ze strany orgánů EU. Jak je uváděno v důvodové zprávě k ZTOPO, v rámci Evropské unie byla Česká republika jedním z posledních států, jejíž právní řád neumožňoval ukládat sankce právnickým osobám za protiprávní jednání.

ZTOPO byl přijat ve značné časové tísní a pod hrozbou sankcí ze strany Evropské unie, nutící Českou republiku dostát svým mezinárodním závazkům. Celou situaci ještě zkomplikovalo prezidentské veto, když prezident Václav Klaus využil svého ústavního práva podle čl. 62 písm. h) Ústavy ČR a přijatý zákon vrátil Parlamentu. Prezident republiky ve svém stanovisku³⁰ vyjádřil svůj nesouhlas se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob, když mimo jiné uvedl, že *daný koncept popírá vazbu mezi pachatelem a trestem a je spíše příkladem alibismu než důsledné snahy státu hledat konkrétní viníky trestné činnosti a spravedlivě je potrestat*. Podle prezidenta stát hodlá trestat právnické osoby, protože nebývá schopen odhalit konkrétní viníky. Prezident dále připomíná, že princip individuální trestní odpovědnosti je úspěchem dlouholetých snah o odbourávání principu kolektivní viny. V neposlední řadě prezident kritizoval špatné zpracování zákona, neboť ho pro účely soudní praxe považuje za nedostatečné. S ohledem na časovou tíseň tak byla Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky nucena v krátké době veto prezidenta republiky přehlasovat.

Výše popisovaný zdoluhavý proces přijetí právní úpravy se mimo jiné negativně projevil na velmi krátké legisvakanci lhůtě, která byla pouze

³⁰ *Stanovisko prezidenta republiky*. Sněmovní tisk č. 285/4 [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=4/>

devítidenní, což pro takto důležitý právní předpis nebývá zvykem. Lze souhlasit s kritickým názorem E. Bruny, který uvádí, že „*takový přístup nesevřídčí ani o úctě k právu ani o elementární snaze dosáhnout toho, aby se veřejnost mohla s principy právní úpravy seznámit v dostatečném časovém předstihu*“.³¹

Z výše uvedeného je tedy patrné, že cesta k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byla poměrně váhavá, zdoluhavá a doprovázely ji nejednotné názory, které měly pochopitelně svůj původ zejména ve skutečnosti, že „*trestní odpovědnost právnických osob problematizuje osvědčený systém základních principů kontinentální evropské právní kultury, znamená ústup od zásady individuální trestní odpovědnosti, narušuje staletými uznávanou zásadu, že trestní odpovědnost je odpovědností individuální, je odpovědností fyzické osoby. Ostatně trestní právo kontinentálního typu od počátku 19. století počítalo s pachatelem jako osobou fyzickou, osobou z masa a kostí, bytostí myslící, cítící, mající vůli, nikoliv s bytostmi neviditelnými a nemateriálními*“.³²

Také je třeba zmínit, že finální znění ZTOPO vychází z prvotního návrhu zákona z roku 2004. Text ZTOPO z formálního hlediska není příliš obsáhlý, obsahuje 48 paragrafů³³, které jsou hmotněprávní i procesněprávní povahy, uspořádaných do šesti částí zákona, přičemž část první až třetí obsahují hmotněprávní ustanovení a části čtvrtá a pátá upravují procesní otázky v řízení proti právnickým osobám.

Současný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je svoji povahou obdobný zákonu č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, protože obsahuje jen speciální právní úpravu ve vztahu k trestnímu zákoníku, trestnímu řádu a zákonu o mezinárodní justiční spolupráci. Takto je ZTOPO v odborných

³¹ BRUNA, Eduard. *Trestní odpovědnost právnických osob - srovnání Česká republika a Slovenská republika. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* [online]. Praha: Karolinum, 2017, roč. 63, č. 2, s. 71-89 [cit. 2019-02-11]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404056472/>

³² JELÍNEK, Jiří. *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* [online]. Praha: Karolinum, 2017, roč. 63, č. 2, s. 7-24 [cit. 2019-02-11]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404056472/>

³³ Paragrafy 43 až 47 ZTOPO byly zrušeny již první novelou zákona.

kruzích nezřídka označován jako *vedlejší trestní zákon*, stejně jako zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.³⁴

1.4.2 Systematika zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Jelikož pro účely této práce nehodlám pojednávat každé ustanovení ZTOPO, ovšem považuji za vhodné pro lepší představu a orientaci předestřít systematiku zákona. Vybrané aspekty ZTOPO budou podrobně rozebírány v dalších částech diplomové práce – viz zejména *kapitola II*.

Úprava *části první* ZTOPO nazvána „Obecná ustanovení“ vymezuje předmět právní úpravy a její vztah k jiným zákonům.³⁵ Zde se sluší poznamenat, že podle ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO se jedná o *vztah subsidiarity*, zejména tedy trestní zákoník, trestní řád nebo zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních se použijí, nebude-li v ZTOPO stanoveno jinak nebo nebude-li použití jiných zákonů z povahy věci vyloučeno. Dále v první části zákona jsou obsaženy ustanovení o místní působnosti a ustanovení o vyloučení trestní odpovědnosti některých právnických osob.

Druhá část ZTOPO se nazývá „Základy trestní odpovědnosti právnických osob“ a je dle mého názoru nejstěžejnější oblastí právní úpravy. V této části zákona je vymezen rozsah kriminalizace jednání právnických osob (§ 7), dále ustanovení § 8 upravuje předpoklady (konstrukci) tzv. přičitatelnosti jednání fyzických osob osobám právnickým. V následujícím ustanovení (§ 9) s názvem „pachatel, spolupachatel a účastník“ je mimo jiné obsažena zásada tzv. souběžné trestní odpovědnosti PO a FO. Dále následuje ustanovení upravující přechod trestní odpovědnosti na právní nástupce právnické osoby (§10), která přináší dosud zcela neznámou zásadu v českém trestním právu. Část druhá ZTOPO je následně uzavřena ustanoveními o účinné lítosti (§11), promlčení trestní odpovědnosti (§12) a vyloučení z promlčení (§ 13).

Část třetí ZTOPO pojmenována jako „Tresty a ochranná opatření“ se dělí celkem na pět hlav. Ačkoliv lze říci, že část druhá ZTOPO je stěžejní úpravou institutu trestní odpovědnosti právnických osob, právní úprava části třetí je obsáhlejší a podrobnější. To má patrně své opodstatnění, neboť v této části zákona

³⁴ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 26. ISBN 978-80-87576-43-4.

³⁵ JELÍNEK, Jiří. Op. cit. s. 26.

jsou mimo jiné podrobně rozebírány jednotlivé druhy trestů. Hlavy v části třetí upravují zejména obecná kritéria pro posuzování při ukládání trestních sankcí (§ 14), dále výčet druhů trestů a ochranných opatření (§ 15). V části třetí jsou následně v §§ 24 a 25 upraveny podmínky promlčení výkonu trestu, k tomu se sluší poznamenat, že ačkoliv zákon upravuje jen institut promlčení, nejedná se o jediný důvod zániku výkonu trestu, neboť ve vztahu k subsidiaritě ZTOPO lze hovořit i o jiných skutečnostech, které mohou vést k zániku výkonu trestu, například zrušení právnické osoby, milost nebo amnestie prezidenta republiky dle čl. 62 písm. g) a čl. 63 písm. k) Ústavy ČR. Dále následuje ustanovení § 26, které upravuje jediný druh ochranného opatření, tj. *zabrání věci*. Dále v hlavě páté je opět jedním jediným ustanovením upraven zánik účinků odsouzení (§ 27).

V *části čtvrté* zákona nazvána „Zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám“ je obsažena procesně-právní úprava. Je vhodné připomenout, že i pro tuto část zákona platí zásada subsidiarity podle ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO, ostatně s ohledem na rozsah úpravy v části čtvrté je zřejmé, že v trestním řízení proti právnickým osobám se neobejdeme bez subsidiárního použití trestního řádu. Dále jsou postupně upraveny vztah trestního řízení k řízení o správním deliktu (§ 28), místní příslušnost soudu (§ 29), vyrozumění příslušnému orgánu veřejné moci o zahájení a skončení trestního stíhání (§ 30). Další ustanovení § 31 upravuje společné řízení proti fyzické i právnické osobě za stanovených podmínek. Dále následují ustanovení o zrušení, zániku a přeměně právnické osoby (§ 32), zajišťovací opatření (§ 33). Ustanovení § 34 upravuje otázku, kdo může za právnickou osobu v trestním řízení činit úkony. Dále následuje ustanovení § 35 upravující postavení obhájce v trestním řízení vedené proti právnické osobě. Následuje úprava o předvolání, předvedení a pořádkové pokutě (§ 36), dále úprava výslechu a závěrečné řeči v hlavním líčení a ve veřejném zasedání (§ 37). A konečně na závěr ve čtvrté části ZTOPO následují ustanovení upravující výkony jednotlivých druhů trestů (§ 38 až § 41).

Co se týče *části páté*, je třeba zmínit, že na žádném místě ZTOPO nedoznal takové formální obsahové změny jako na tomto místě. Po první novele totiž byla celá pátá část včetně jejího názvu zcela změněna, a to tak, že byla značně zredukována, v důsledku čehož nyní obsahuje jen jediný paragraf, který byl ke všemu obsahově zcela změněn. Část pátá (§ 48) se nazývá „Zvláštní ustanovení o řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních“.

Zmíněné ustanovení upravuje vzájemné uznání a výkon rozhodnutí členských států ukládajícího peněžitou sankci nebo jiné peněžité plnění.

Šestá část ZTOPO obsahující jediné paragrafové znění stanoví účinnost zákona dnem 1. ledna 2012.

II. Analýza de lege lata vybraných aspektů

2.1 Úvodem

Jak již bylo výše uvedeno, tato kapitola představuje hlavní část mé diplomové práce. Zde se pokusím čtenáři stručně přiblížit koncepci této kapitoly a uvést, proč jsem zvolil právě tuto cestu. Ve shodě s podáním v úvodní kapitole nehodlám pro účely této práce citovat a pojednávat jednotlivá ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, nýbrž se zaměřím pouze na vybrané aspekty zákona, které jsou považovány za kontroverzní části této právní úpravy. Analýzu vybraných aspektů považuji za velmi klíčovou především pro pochopení konceptu trestní odpovědnosti právnických osob. Při rozboru vybraných institutů se také pokusím zamyslet nad příslušnými ustanoveními ZTOPO a uvést tak vlastní úvahy či kritické názory, neboť autoři zabývající se touto problematikou postupem času začali pouze podrobně rozpracovávat podmínky trestní odpovědnosti právnických osob a nijak tento koncept nezpochybňují.

Ostatně se domnívám, že samotné obecné pojednání a jednotlivé popisování všech ustanovení ZTOPO nezasluhuje tuto pozornost, neboť trestní odpovědnost právnických osob je rozsáhlé téma, které je v odborných kruzích diskutováno velmi detailně.

2.2 Rozsah kriminalizace jednání právnické osoby

Jednou z podstatných otázek, které se vyskytují v souvislosti s právní úpravou trestní odpovědnosti právnických osob, je problematika vymezení okruhu trestných činů, za které mají právnické osoby nést trestní odpovědnost. V literatuře se v nejobecnější rovině nabízí dva hlavní přístupy k určení katalogu trestných činů, za které právnické osoby odpovídají.³⁶ Český zákonodárce se tedy při přijímání ZTOPO musel v první řadě vypořádat s jednotlivými způsoby určení

³⁶ V literatuře se hovoří také o více možnostech stanovení rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, např. autoři komentářové literatury FOREJT, Petr a kolektiv hovoří o třech možnostech řešení, prof. Šámal v beckovském komentáři pojednává o čtyřech způsobech.

rozsahu kriminalizace jednání právnických osob.³⁷ Byly tedy zvažovány zejména tyto dva přístupy:

- I. *První přístup* k určení rozsahu trestných činů lze vymezit tak, že ve zvláštním zákoně je vymezen taxativní výčet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, anebo je výčet těchto trestných činů vymezen již ve stávajícím trestním zákoníku. Taxativní výčet tak obsahuje především jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, u nichž zavedení deliktů odpovědnosti právnické osoby požadují právní předpisy Evropské unie a příslušné mezinárodní dokumenty závazné pro Českou republiku.³⁸ Zmíněný přístup zvolil český zákonodárce při vymezení katalogu trestných činů, jichž se může právnická osoba dopustit, ovšem v důvodové zprávě k ZTOPO se uvádí, že zákonodárce v taxativním výčtu trestných činů uvedl i trestné činy daňové, čímž sledoval záměr poskytnout širší ochranu finančním zájmům ČR.³⁹

- II. *Druhý přístup* k určení rozsahu kriminalizace jednání právnických osob lze vymezit tak, že se trestní odpovědnost právnických osob bude vztahovat na všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, s výjimkou těch, jejichž spáchání právnickou osobou je z povahy věci vyloučeno. V beckovském komentáři k ZTOPO⁴⁰ se mimo jiné vysvětluje, že tento přístup vychází z myšlenky zrovnoprávnění postavení fyzických a právnických osob – viz též *kapitola 1.3.3.4 Rovnováha práv a povinností*. Aktuální znění zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim již stojí na tomto druhém způsobu určení rozsahu kriminalizace jednání právnických osob.

³⁷ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz. Obecná část.

³⁸ Jedná se o trestné činy zejména v oblasti hospodářství, poškozování životního prostředí, organizovaného zločinu, obchodování s lidmi, legalizace výnosů z trestné činnosti nebo finančních zájmů EU.

³⁹ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 64. ISBN 978-80-7201-875-8.

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. § 7 [Trestné činy]. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 135. ISBN 978-80-7400-592-3.

Výše popisované varianty řešení pro určení rozsahu katalogu trestných činů, za které právnické osoby odpovídají, nesporně mají své výhody i nevýhody. Dále se tedy pokusím poukázat na určité klady a zápory u obou variant řešení.

Na podporu užití první varianty se v literatuře mimo jiné uvádí, že prospívá právní jistotě a spočívá v jednoznačnosti určení okruhu trestných činů, jichž se právnická osoba může dopustit. Zvolená varianta je také shodná s úpravou v trestním zákoníku.⁴¹ Prof. Šámal také poukazuje, že dané řešení nepochybně vyhovuje zásadě *nullum crimen sine lege certa*, která vyjadřuje požadavek, aby trestní zákony byly formulovány zcela přesně, určitě a zřetelně.⁴² Ovšem profesor dále upozorňuje, že výhoda tohoto způsobu vymezení okruhu trestných činů může ztratit na účelnosti v případě, kdy taxativní výčet okruhu zločinů a přečinů bude vymezen velmi široce.

Zvolený přístup má však i své nevýhody. Pozdější novelizace zákona ZTOPO totiž ukázaly, že taxativní vymezení skutkových podstat trestných činů je nestabilní úpravou, neboť při budoucích změnách zákona bylo třeba neustále upravovat výčet trestných činů. Podle prof. Jelínka⁴³ také hrozilo nebezpečí, že některý trestný čin by zákonodárce opomenul v taxativním výčtu uvést. Dále např. Gvozdek s Jelínkem upozorňovali na problém v souvislosti s původním zněním ustanovení § 7 ZTOPO, že „v tomto ustanovení najdeme určitý trestný čin, ale nikoli již jeho speciální nebo subsidiární období. Proto např. taxativní výčet § 7 TOPO obsahuje trestný čin obchodování s lidmi (§ 168 tr. zákoníku), neobsahuje již ale trestný čin zbavení osobní svobody (§ 170 tr. zákoníku). Stejně tak § 7 TOPO obsahuje např. trestný čin vydírání (§ 175 tr. zákoníku), ale neobsahuje trestný čin loupeže (§ 173 tr. zákoníku).“⁴⁴ Čímž tedy autor vysvětluje, že například určité jednání posuzované u fyzické osoby jako loupež se u právnické osoby bude posuzovat jako vydírání, které je sankcionováno mírněji.

⁴¹ Srov. také: JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 62. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁴² ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 8. Vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 47. ISBN 978-80-7478-616-7.

⁴³ Srov. JELÍNEK, JIŘÍ. Op. cit. s. 62.

⁴⁴ GVOZDEK, Filip. *Zamýšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2016, č. 11, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zamysleni-nad-novelou-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob#ftn11>

Dále srovnej: JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 105. ISBN 978-80-87576-58-8.

U druhého řešení rozsahu katalogu trestných činů, u kterých je možno uplatňovat trestní odpovědnost právnických osob, je nesporně výhodou stabilita právní úpravy, neboť při pozdějších změnách zákona není třeba novelizovat výčet skutkových podstat trestných činů. Proto na základě kritických ohlasů předních odborníků a po vyhodnocení původní úpravy, který obsahoval taxativní výčet, zákonodárce novelou provedenou zákonem č. 183/2016 (účinné od 1. prosince 2016) nakonec přistoupil ke druhé variantě, čímž tedy došlo k opuštění pozitivního výčtu trestných činů.⁴⁵ Tedy po provedení novely z dikce ustanovení § 7 ZTOPO vyplývá, že trestně odpovědná právnická osoba se může dopustit všech trestných činů (tj. přečinu, zločinu, zvlášť závažného zločinu) uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku⁴⁶, avšak s výjimkou explicitně vymezených trestných činů, na které se trestní odpovědnost právnických osob nevztahuje: *trestný čin zabití (§ 141 trestního zákoníku), vražda novorozeného dítěte matkou (§ 142 trestního zákoníku), [...] a použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411 trestního zákoníku).*⁴⁷ K negativnímu výčtu v ustanovení § 7 ZTOPO bude dále řeč v kapitole IV. *Úvahy de lege ferenda.*

Řešení zmíněné novely osobně považuji do určité míry za přínosné, neboť katalog trestných činů obsažených v ustanovení § 7 ZTOPO byl rozšířen tak, aby bylo možné postihnout všechna trestněprávní jednání právnických osob, u kterých je to z povahy věci žádoucí. Současně výslovné vyloučení konkrétních trestných činů je řešením pro ty případy, kdy z povahy věci nelze předpokládat spáchání trestného činu právnickou osobou.⁴⁸ Domnívám se tedy, že na rozdíl od původní právní úpravy, kdy ZTOPO obsahoval taxativní výčet trestných činů, za které právnická osoba mohla nést odpovědnost, aktuální vymezení přináší vhodnější řešení a v praxi tak nebude vyvolávat výkladové problémy, neboť je jednoznačně stanoven uzavřený výčet trestných činů, u kterých nelze předpokládat jejich spáchání trestně odpovědnou právnickou osobou. Ovšem na druhou stranu je možné uvést, že aktuální znění ustanovení § 7 ZTOPO zavádí tzv. *generální*

⁴⁵ GVOZDEK, Filip. *Zamýšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.* [online]. Bulletin advokacie, 2016, č. 11, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zamysleni-nad-novelou-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob#ftn11>

⁴⁶ Část druhá, § 140 a násl. zákona č. 40/2009 Sb, Trestní zákoník.

⁴⁷ Pro úplný výčet vyloučených skutkových podstat trestných činů, na které se trestní odpovědnost právnických osob nevztahuje, viz aktuální znění ustanovení § 7 ZTOPO.

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. § 7 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRÍVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob.* 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 135. ISBN 978-80-7400-592-3.

*trestní odpovědnost*⁴⁹ za téměř všechny trestné činy podle trestního zákoníku, což by se mohlo přičít účelu zákona. V tomto směru ovšem bude řeč dále v kapitole 4.2 *Rozsah kriminalizace jednání právnických osob de lege ferenda*.

Výše byly popsány dva hlavní přístupy ke kriminalizaci jednání právnických osob, ovšem lze zmínit také o možné třetí variantě. Jedná se o právní úpravu, která přináší odpovědnost právnické osoby za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, avšak *s výjimkou těch trestných činů, u kterých to není možné ze samotné podstaty právnických osob*, např. tzv. vlastnoruční trestné činy.⁵⁰ Slabinou tohoto přístupu je zejména její nejednoznačnost. V praxi by totiž mohly vznikat spory o tom, zda ten který trestný čin by z povahy věci mohla či nemohla spáchat právnická osoba, čímž by značným způsobem mohla nárůst agenda orgánů činných v trestním řízení. Ad absurdum by daný stav mohl vést k *hypertrofii trestní represe*.⁵¹

2.3 Podmínky trestní odpovědnosti právnické osoby

2.3.1 Obecně

Nejtěžejším problémem konceptu trestní odpovědnosti právnických osob je otázka, jak se vypořádat se znaky objektivní a subjektivní stránky trestného činu. Je vhodné zdůraznit, že nezbytnost vyřešení dané otázky je *condicio sine qua non*, tj. nutnou podmínkou pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osoby. V této souvislosti je vhodné nejprve připomenout argument odpůrců trestní odpovědnosti právnických osob, že právnické osoby nejsou způsobilé jednat trestněprávně relevantním způsobem, neboť nemají vlastní vůli – viz příslušnou podkapitolu 1.3.2.3 *Nezpůsobilost jednat trestně relevantním způsobem*.

V následujících podkapitolách se pokusím čtenáři přiblížit problematiku ustanovení § 8 odst. 1, 2, 3, a 5 ZTOPO, které je dle mého názoru jádrem celé

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2017, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/jeste-k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob#ftn2>

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel. § 7 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 135. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 30–32. ISBN 978-80-7478-616-7.

právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, neboť stanoví základní pravidla posouzení podmínek trestní odpovědnosti právnických osob, ostatně jak uvádí autor Bohuslav L., „je zcela důležité uvědomit si, kdy je právnická osoba trestně odpovědná“.⁵² Důvodová zpráva k tomuto ustanovení mimo jiné uvádí, že „především obsahuje formální stránku trestní odpovědnosti právnické osoby, tedy způsob spáchání trestného činu“.⁵³

V následujícím textu se tedy pokusím srozumitelně uvést výklad o způsobu spáchání trestného činu právnickou osobou, dále o okruhu fyzických osob a okolnostech jejich jednání, které mohou být přičteny právnické osobě. Dále budu pojednávat o tzv. nezávislé či souběžné trestní odpovědnosti a v neposlední řadě také o možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti.

2.3.2 Předpoklady spáchání trestného činu (§ 8 odst. 1)

Ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO je z pohledu objektivní stránky trestného činu velmi klíčové, neboť stanoví základní předpoklady, které musí být naplněny, aby určité jednání bylo přičitatelné právnické osobě. Je vhodné zde připomenout, že ustanovení § 8 ZTOPO bylo podstatným způsobem novelizováno, avšak o této novele bude další pojednání zejména ve vztahu k pátému odstavci § 8, tj. možnosti právnické osoby se vyvinut z trestní odpovědnosti.⁵⁴

Aby bylo možné hovořit o spáchání trestného činu právnickou osobou, musí být naplněny následující předpoklady. V první řadě se musí jednat o *protiprávní čin*⁵⁵, který naplňuje všechny znaky skutkové podstaty daného trestného činu, přičemž takový protiprávní čin musí být spáchán *v zájmu* právnické osoby nebo *v rámci činnosti* právnické osoby, dále tento *protiprávní čin musí být spáchán některou z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d).*

⁵² BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 122. ISBN 978-80-7380-473-2.

⁵³ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011. § 8 Dz.

⁵⁴ Blíže k provedené novele srovnej: zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ve znění zákona č. 183/2016 Sb.

⁵⁵ Například prof. Šámal v již citované učebnici trestního práva hmotného konstatuje, že protiprávnost činu se posuzuje ve vztahu k celému právnímu řádu s nikoliv jen podle trestního zákoníku.

Dědič J.⁵⁶ v komentářové literatuře uvádí, že předpoklad spáchání trestného činu *v zájmu* právnické osoby nebo *v rámci* její činnosti je korektivem před tzv. *excesy* osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d), jejichž protiprávní jednání nemá žádnou souvislost s činností právnické osoby. Tedy jinými slovy má se zabránit tomu, aby právnická osoba nebyla volána k odpovědnosti za trestné činy nemající žádnou souvislost s její činností. K tomu prof. Dědič J. dále dodává, že jde o objektivní znaky, k nimž se žádné zavinění (ve smyslu § 15 TrZ) nezkoumá.

Ve výše uvedené souvislosti vyvstává otázka, zda příslušné ustanovení chrání též před zřejmými *excesy* uvedených osob, které ačkoli jednají v rámci činnosti právnické osoby, poškozují zájmy právnické osoby. Například se může jednat o situaci, kdy zaměstnanec úvěrové společnosti v rámci činnosti této instituce zpronevěří peníze klienta a v důsledku toho dojde k jeho vlastnímu obohacení. Komentářová literatura v tomto směru nabízí řešení, že ustanovení § 8 odst. 1 je třeba vykládat *restriktivně a s přihlédnutím ke smyslu a účelu ZTOPO*, ostatně na výše položenou otázku nabízí i jasnou odpověď, že *„pokud byl čin v zásadě spáchán proti zájmům právnické osoby nebo na její úkor, nelze dovést trestní odpovědnost takto poškozené právnické osoby a bude uplatněna pouze trestní odpovědnost osoby jednající.“* Je třeba uvést, že obdobný závěr lze dovést i z rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, který v jednom odmítavém usnesení uvedl, že *„nelze právnické osobě přičítat trestný čin ve smyslu § 8 odst. 2 ZTOPO, pokud jednající fyzická osoba spáchala protiprávní čin fakticky v rámci činnosti právnické osoby, ale na úkor této právnické osoby. V takovém případě [...] byla-li právnická osoba zneužita ke spáchání trestného činu fyzickou osobou jednající za ni, zpravidla není možno dovést spáchání trestného činu i touto právnickou osobou.“*⁵⁷

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že protiprávní čin spáchaný *v zájmu* právnické osoby nebo *v rámci její činnosti* je jedním ze základních předpokladů pro přičtení trestného činu právnické osobě. Na tomto místě považuji za přínosné uvést, že podle dosavadní judikatury patrně bude třeba slovní obrat *v zájmu*

⁵⁶ DĚDIČ, Jan. § 8 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016), [R 29/2017 tr.].

právnícké osoby chápat velmi široce.⁵⁸ V zájmu *právnícké osoby* tak nemusí být jen majetkový prospěch, ale též imateriální výhody, které jakkoliv zlepšují či podporují zájmy *právnícké osoby*, např. informace z konkurenčního prostředí nebo likvidace odpadu nezákonným způsobem, atd.⁵⁹

Slovní obrat *v rámci činnosti právnícké osoby* je naopak třeba vykládat restriktivně⁶⁰, neboť je posuzován ve vztahu k předmětu činnosti, který je u konkrétní *právnícké osoby* zpravidla výslovně vymezen zejména v příslušném veřejném rejstříku, v zakládací smlouvě či zakládací listině nebo přímo v zákoně.⁶¹ V komentářové literatuře se upřesňuje, že v případě spáchání protiprávního činu *v rámci činnosti právnícké* již nebude záležet na tom, zda byl spáchán též v jejím zájmu či nikoli, nebude-li se ovšem jednat o tzv. *exces*.⁶²

S ohledem na výše uvedené poznatky se domnívám, že *právnícká osoba* nebude nést odpovědnost například za trestný čin usmrcení z nedbalosti podle ustanovení § 16 odst. 1 písm. b) TrZ, § 143 odst. 1 TrZ v případě, kdy její zaměstnanec *v rámci pracovní činnosti* při provozu silničního motorového vozidla zavíní dopravní nehodu a v důsledku toho dojde k usmrcení jiné osoby.

Dále je třeba rozebrat okruh osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d). K tomuto ustanovení je vhodné nejprve uvést vysvětlení z důvodové zprávy, že „*vzhledem k tomu, že vznik a existence právníckých osob představují určitou právní konstrukci, musí být právem zkonstruován i způsob jednání právníckých osob jako subjektů práva navenek, poněvadž právnícká osoba jako celek nemá vlastní vůli, nemůže tedy podle ní jednat a navenek ji projevovat. Proto náš právní řád stanoví, že vlastní jednání právnícké osoby představují ty projevy vůle, které jménem právnícké osoby činí její určité orgány nebo zástupci jako fyzické osoby a právní následky spojené s těmito projevy vůle (ať již v podobě právních úkonů, nebo protiprávních úkonů) se přičítají přímo právnícké osobě jako subjektu práva. Osoby, jejichž deliktní jednání je následně přičitatelné samotné právnícké osobě, jsou přitom vymezeny i s ohledem na požadavky mezinárodních dokumentů*

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015-43), [R 23/2016 tr.].

⁵⁹ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr a TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 70. ISBN 978-80-7201-875-8.

⁶⁰ DĚDIČ, Jan. § 8. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁶¹ DĚDIČ, Jan. Op. cit. s. 158-159.

⁶² DĚDIČ, Jan. Op. cit. s. 159.

*a právních předpisů ES/EU; nelze si přitom vystačit s obecnou úpravou obsaženou v občanském zákoníku, popř. v obchodním zákoníku, neboť v těchto případech nejde o právní jednání, ale o exces – o jednání protiprávní.*⁶³

Okruh osob podle ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až d), jejichž jednání je přičitatelné trestně odpovědné právnické osobě, je uveden *alternativním* výčtem:

a) *Statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat.*

V uvedeném smyslu se může jednat o statutární orgán individuální či kolektivní.⁶⁴ Lze poznamenat, že podle české právní úpravy nemá smysl rozlišovat jednání statutárního orgánu a jednání člena statutárního orgánu, neboť v obou případech se jedná o orgán.⁶⁵ Kdo bude statutárním orgánem u té které formy právnické osoby, posoudíme z příslušných právních předpisů, například v případě společnosti s ručením omezeným či akciové společnosti podle zákona č. 90/2012 Sb. (ZOK) zjistíme konkrétní osobu statutárního orgánu ze zakladatelských smluv.⁶⁶

b) *Osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a).*

Uvedené ustanovení bylo stejně jako výše v bodě a) pozměněno, neboť operuje s novým slovním obratem „osoba ve vedoucím postavení“, který byl do textu ustanovení vložen zmíněnou novelou. Podle prof. Šámala tato změna přináší výkladové obtíže.⁶⁷ Odůvodněná kritika profesora totiž spočívá v tom, že není jednoznačné, zda se jedná o osobu s pravomocí vykonávat řídicí nebo kontrolní činnost, která je současně ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, anebo zda pro vedoucí postavení postačí samotná pravomoc přijímat nebo vykonávat kontrolu.

⁶³ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Zvláštní část - § 8 Dz.

⁶⁴ PÚRY, František a ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 11, s. 1065-1083. ISSN 0231-6625.

⁶⁵ DĚDIČ, Jan. § 8 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 81. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 11–12, s. 247 a násl.

c) *Ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby.*

Takovou osobou například u obchodních korporací může být společník s většinovým podílem ve společnosti s ručením omezeným nebo majoritní akcionář akciové společnosti, dále však i osoba s faktickým vlivem na danou právnickou osobu.⁶⁸ Osoba s faktickým vlivem na právnickou osobu může být například ten, kdo prostřednictvím osobních vazeb ovlivňuje chování či rozhodování statutárního orgánu právnické osoby.⁶⁹

d) *Zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c).*

Pro účely této práce není třeba se zvlášť zabývat tím, kdo je zaměstnancem. Jedná se prostě o osobu, která je v pracovněprávním vztahu k právnické osobě. Osobou v obdobném postavení jako zaměstnanec se myslí zejména agenturního zaměstnance, dále se jím rozumí pracovníci na základě tzv. *Švarc-systému*, kdy jde o zastřené „zaměstnávání“ osob samostatně výdělečně činných.⁷⁰

2.3.3 Teorie přičitatelnosti (§ 8 odst. 2)

Jak již vyplývá z názvu této podkapitoly, pojednání se bude týkat institutu přičitatelnosti. Nejprve je třeba uvést, že v českém trestním právu je zaviněné jednání pachatele nezbytným předpokladem pro jeho trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin. Ovšem takto tradičně chápaný institut zavinění se u právnických osob z jejich podstaty neuplatní, neboť jak již bylo uvedeno, právnická osoba není člověk, nemá lidské citění ani vnímání. Tato skutečnost tedy musela zákonodárce vést k tomu, aby při zavedení trestní odpovědnosti právnických osob přijal koncepční řešení, kterým je právě konstrukce přičitatelnosti, tzv. *zvláštní způsob zavinění*. Ovšem jak uvádí Bohuslav L.⁷¹,

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 81. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁶⁹ Srovnej také: DĚDIČ, Jan. § 8 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRÍVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁷⁰ DĚDIČ, Jan. Op. cit. s. 158.

⁷¹ BOHUSLAV, Lukáš. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1 vydání. Praha: Leges, 2013, s. 146 - 147. ISBN 978-80-87576-58-8.

nejedná se o zcela neznámou konstrukci. Tento specifický institut nalezneme například v právních rádech jiných evropských států nebo v právních předpisech Evropského parlamentu a Rady EU. Tak např. rámcové rozhodnutí Rady EU⁷² v článku 6 odst. 1 „Odpovědnost právnických osob“ stanoví že:

1. Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby zajistil, že právnické osoby lze činit odpovědnými za protiprávní jednání uvedená v člancích 2, 3 a 4, která v jejich prospěch spáchá jakákoli osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, která v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě:

- a) oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu;*
- b) pravomoci přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby nebo*
- c) pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby.*

Konstrukce přičitatelnosti trestného činu právnické osobě je upravena v ustanovení § 8 odst. 2 ZTOPO. Důvodová zpráva k tomu mimo jiné uvádí, že „*takto konstruovanou odpovědnost založenou na přičitatelnosti trestného činu právnické osobě je třeba považovat za zvláštní odpovědnost za zavinění u právnické osoby odlišnou od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby*“.⁷³ Ve shodě s důvodovou zprávou například prof. Jelínek v komentářové literatuře k ZTOPO konstatuje, že dané ustanovení nahrazuje tradiční chápání institutu zavinění fyzických osob. Dále upřesňuje, že „*se jedná o fikci zavinění, která nemá nic společného se zaviněním fyzické osoby. Takto konstruovanou odpovědnost založenou na přičitatelnosti trestného činu právnické osobě je třeba považovat za zvláštní odpovědnost za zavinění u právnické osoby odlišnou od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby*“.⁷⁴

Z výše uvedeného je patrné, že institut přičitatelnosti je další nezbytnou podmínkou pro zavedení konceptu trestní odpovědnosti právnických osob. Právnická osoba může být trestně odpovědná pouze za předpokladu, že jednání některé z fyzických osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až d) jí lze

⁷² Např. rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii. [online]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32004F0068>

⁷³ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Zvláštní část - § 8 Dz.

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 76. ISBN 978-80-87576-43-4.

přičítat. Tedy jak již judikoval Nejvyšší soud České republiky, „pro závěr, že za určitý trestný čin nese trestní odpovědnost právnická osoba, nestačí, že jde o trestný čin neuvedený ve výjimkách podle § 7 TOPO a že protiprávní čin spáchala fyzická osoba uvedená v § 8 odst. 1 TOPO v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti. Tento čin totiž musí být přičitatelný dané právnické osobě podle § 8 odst. 2 TOPO, což kromě uvedeného znamená, že jde o takové jednání fyzické osoby, které je svým obsahem a účelem i jednáním právnické osoby navenek.“ (Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016)⁷⁵

Dále v uvedené souvislosti důvodová zpráva výslovně konstatuje, že „je třeba odmítnout myšlenku, že by trestní odpovědnost právnických osob byla odpovědností objektivní; v tomto případě jde v podstatě o obdobnou odpovědnost jako při odpovědnosti za kvazidelikt, která je konstruována v § 360 TrZ. Při této konstrukci je požadována jednak souvislost s páčáním trestného činu a jednak je přihlédnuto i k povaze právnické osoby, jejíž zájmy mohou být jiné než zájmy jednotlivce.“⁷⁶ Ačkoliv toto tvrzení je v literatuře⁷⁷ poněkud zpochybňováno, dosavadní judikatura jednoznačně hovoří o odpovědnosti subjektivní, přičemž zavinění právnické osoby je třeba odvozovat od zavinění fyzické osoby.⁷⁸ Ostatně i prof. Jelínek se přiklání k závěru, že v případě trestní odpovědnosti právnických osob se jednoznačně jedná o odpovědnost subjektivní, přičemž argumentuje, že z hlediska rovnosti subjektů by tzv. objektivní trestní odpovědnost právnických osob byla nedůvodně přísnější, než trestní odpovědnost osob fyzických.⁷⁹

Správně upozorňuje autor Bohuslav L.⁸⁰, že ustanovení § 8 odst. 2 ZTOPO rozeznává dvě kategorie osob:

- a) statutární orgán nebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby jednající jménem nebo za právnickou osobu, nebo osobou

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016.

⁷⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Zvláštní část - § 8 Dz.

⁷⁷ BOHUSLAV, Lukáš. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1 vydání. Praha: Leges, 2013, s. 150. ISBN 978-80-87576-58-8.

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015-43, [R 23/2016 tr.].

⁷⁹ JELÍNEK, Jiří. *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob*. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* [online]. Praha: Karolinum, 2017, roč. 63, č. 2, s. 7-24 [cit. 2019-02-11]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404056472/>

⁸⁰ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 122. ISBN 978-80-7380-473-2.

vykonávající řídicí nebo kontrolní činnost, anebo osobou vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby

- b) zaměstnanec jednající na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu osob uvedených výše anebo proto, že tyto osoby neprovedli opatření, které mělo být provedeno podle právního předpisu nebo které lze spravedlivě požadovat.⁸¹

Ovšem účel rozlišení osob do dvou skupin je patrný již ze samotného textu ustanovení, neboť je jasné, že u každé z těchto kategorií osob jsou jiné předpoklady pro přičitatelnost jejich jednání právnické osobě, respektive předpoklady jsou vymezeny pouze u jednání zaměstnance podle bodu b).

Na závěr této podkapitoly se s ohledem na vše výše uvedené nabízí otázka, jak se bude posuzovat případ, kdy např. osoba statutárního orgánu bude současně v pracovněprávním vztahu k právnické osobě a v rámci svých pracovních úkolů, (které jsou výslovně specifikovány též v pracovní smlouvě) spáchá protiprávní čin v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti. Otázka tedy spočívá v tom, zda určitý protiprávní čin bude posuzován jako jednání statutárního orgánu, anebo jako jednání zaměstnance. Z praktického hlediska se může jednat např. o situaci, kdy člen představenstva akciové společnosti bude zároveň na základě pracovní smlouvy ve funkci generálního ředitele a v souvislosti s plněním pracovních úkolů vyplývajících z této funkce spáchá protiprávní čin. Literatura se touto otázkou poněkud nezabývá. V komentáři⁸² se jen naznačuje, že v takové situaci by byla rozhodující funkce statutárního orgánu – viz argument opaku ustanovení § 8 odst. 1 písm. d) věty „...i když není osobou uvedenou v písmenu a)“. Ovšem dle mého názoru tento argument neobstojí, neboť otázka bezesporu vyžaduje podrobnější posouzení. Podstata řešení této otázky spočívá především v tom, že trestně odpovědná právnická osoba by se mohla vyvinít eventuálně i podle ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO, neboť z dikce tohoto ustanovení též implicitně vyplývá možnost pro vyvinění právnické osoby.⁸³

⁸¹ DĚDIČ, Jan. § 8 [J]. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁸² DĚDIČ, Jan. Op. cit. s. 158.

⁸³ ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 8. Vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 491. ISBN 978-80-7478-616-7.

2.3.4 Nezávislá trestní odpovědnost (§ 8 odst. 3)

Z hlediska založení trestní odpovědnosti právnických osob má velký význam také ustanovení § 8 odst. 3 ZOTPO, kde je upraveno osamostatnění trestní odpovědnosti právnických osob od trestní odpovědnosti fyzických osob. Zákon tak upravuje situaci, kdy se nepodaří zjistit, která konkrétní osoba spáchala protiprávní čin v rámci činnosti právnické osoby nebo v zájmu právnické osoby. Důležité je, aby bylo prokázáno, že se některá z fyzických osob určitého jednání dopustila způsobem stanoveným v § 8 ZTOPO, byť se nepodaří určit, která konkrétní fyzická osoba to byla. Avšak je potřeba zdůraznit, že podle judikatury rozhodná skutková zjištění musí poskytovat dostatečný podklad ke spolehlivému závěru, že určitá fyzická osoba, byť neznámá či neztotožněná, spáchala protiprávní čin ve prospěch právnické osoby nebo v jejím zájmu (R 34/2017).⁸⁴

Dále je třeba ve shodě s odbornou literaturou uvést, že ustanovení § 8 odst. 3 je konformní s požadavkem mezinárodních smluv a mezinárodních dokumentů, aby trestní odpovědnost právnických osob nebyla závislá na zjištění konkrétní fyzické osoby, která spáchala protiprávní čin, jenž je přičten právnické osobě.⁸⁵ Je třeba říci, že nezávislá trestní odpovědnost fyzických a právnických osob přináší efektivní řešení zejména pro případy, kdy není možné zjistit konkrétní fyzickou osobu pachatele a prosadit tak jeho individuální trestní odpovědnost. V souvislosti s § 8 odst. 3 například prof. Jelínek hovoří o tzv. *souběžné trestní odpovědnosti* právnické osoby a osoby fyzické a upřesňuje, že „*souběžná trestní odpovědnost fyzických a právnických osob neznamená, že trestní odpovědnost právnické osoby by byla vyloučena jen z toho důvodu, že fyzická osoba pro daný trestný čin, který zakládá odpovědnost právnické osoby, trestně odpovědná není.*“⁸⁶

Jak již bylo naznačeno, subjektivní stránka skutkové podstaty příslušného trestného činu se u právnické osoby *odvíjí od subjektivní stránky konkrétní fyzické osoby, která protiprávní čin spáchala.* Jedná se tak o *zvláštní odpovědnost za*

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu: R 34/2017.

⁸⁵ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr a TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem.* Praha. Linde 2012. s. 83, ISBN 978-80-7201-875-8.

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří a HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob.* Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 81. ISBN 978-80-87576-43-4.

zavinění. V tomto směru autoři komentáře⁸⁷ správně namítají, že ustanovení § 8 odst. 3 může v praxi vyvolávat obtíže, neboť zejména u úmyslných trestných činů nebude vůbec jednoduché prokázat subjektivní stránku trestného činu. V tomto ohledu prof. Dědič⁸⁸ uvádí, že tyto obtíže zpravidla nebudou nepřekonatelné a přirovnává tak k situaci, kdy v trestním řízení obviněný využívá svého práva nevypovídat. Ovšem uvedená námitka nemění nic na skutečnosti, že v případě trestního stíhání fyzické osoby mají orgány činné v trestním řízení reálnou možnost alespoň svými vnímat a pozorovat chování osoby, proti níž se trestní řízení vede, a to i v případě, kdy tato osoba odmítá vypovídat či jinak spolupracovat.

V neposlední řadě je třeba se zabývat otázkou, zda souběžná trestní odpovědnost právnické osoby není v rozporu s principem *ne bis in idem*. Autoři komentáře⁸⁹ zastávají názor, že se nejedná o dvojí postih téhož subjektu. Svůj názor opírají o tvrzení, že v případě tzv. pravé trestní odpovědnosti právnické osoby a trestní odpovědnosti fyzické osoby nejde o shodné subjekty, tudíž za týž trestný čin odpovídají dva rozdílné osoby. Ačkoliv s tímto závěrem mohou souhlasit, považují též za přínosné poznamenat, že z praktického hlediska například u jednočlenné obchodní korporace by mohla nastat situace, kdy souběžná trestní odpovědnost bude pro již potrestanou fyzickou osobu představovat dvojí postih za tentýž skutek. Toto tvrzení lze demonstrovat např. na situaci, kdy trestně odpovědné právnické osobě bude uložen trest propadnutí majetku, čímž bude ve svých majetkových poměrech nesporně postižena i osoba fyzická, která je zároveň jediným společníkem a jediným jednatelem této právnické osoby, což by tedy reálně mohlo vést k dvojitmu postihu téhož.

2.3.5 Vyvinění právnické osoby z trestní odpovědnosti (§ 8 odst. 5)

Novela ZTOPO, provedená zákonem č. 183/2016 Sb., se právní úpravě trestní odpovědnosti právnických osob dotkla podstatným způsobem, neboť mimo jiné zavedla institut vyvinění z trestní odpovědnosti právnické osoby. Ovšem jak

⁸⁷ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr a TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 83. ISBN 978-80-7201-875-8.

⁸⁸ DĚDIČ, Jan. § 8 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRÍVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 79 - 80. ISBN 978-80-87576-43-4.

správně uvádí Gvozdek⁹⁰, možnost právnické osoby vyvinít se z trestní odpovědnosti byla v ZTOPO zakotvena již dříve (srov. ustanovení § 8 odst. 2 písm. b).

Nově z ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO vyplývá, že trestně odpovědná právnická osoba se může trestní odpovědnosti zprostit, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání trestného činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila. Na tomto místě je vhodné upozornit, že v souvislosti s vyviněním právnické osoby za spáchaný trestný čin není přiléhavé hovořit o tzv. liberaci, nýbrž je přesnější používat výraz *exkulpace*.⁹¹

Profesor Dědič k ustanovení § 8 odst. 5 v první řadě vytýká, že ve vztahu ke konstrukci přičitatelnosti by byla vhodnější dikce, že „(5) *Právnické osobě nelze přičítat podle odstavce 2 jednání osob uvedených v odstavci 1 písm. b), c), d), pokud vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila.*“⁹² Ačkoliv souhlasím, že navržená dikce by byla systematictější řešením, považuji za nekorektní vyloučit možnost vyvinění právnické osoby při protiprávním jednání statutárních orgánů či dalších osob podle ustanovení § 8 odst. 1 písm. a). Lze si totiž představit případy zejména u velkých korporací, kdy se takové řešení může jevit velmi přísným, například v situaci, kdy se protiprávního jednání dopustí nový člen kolektivního statutárního orgánu.

Další nedokonalost profesor spatřuje v samotné formulaci ustanovení § 8 odst. 5. Namítá totiž, že věta „*Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští...*“ může nasvědčovat tomu, že právnická osoba určitý trestný čin nejdříve spáchá a teprve poté se bude zkoumat možnost vyvinění, až z dovětky „*...aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila*“ lze usoudit, že spáchání trestného činu je včas zabráněno a trestní odpovědnost vůbec nevzniká. K tomuto závěru si dovoluji uvést vlastní

⁹⁰ GVOZDEK, Filip. *Zamýšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2016, č. 11, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zamysleni-nad-novelou-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob#ftn11>.

⁹¹ CHROMÝ, Jakub, Růžička, Miroslav. K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Státní zastupitelství*. 2017, č. 1, s 21–22. ISSN 1214-3758.

⁹² DĚDIČ, Jan. § 8 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

poznámku, neboť dle mého názoru výše popsany výklad je poněkud zkreslující a řeší pouze zdánlivý problém. Domnívám se totiž, že dovětek daného odstavce „...aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila“ je třeba vykládat souvisle i s předchozím souvětím a nikoliv pouze ve vztahu k návěti tohoto odstavce, čímž lze dospět k závěru, že tento dovětek je pouze upřesněním slovního obratu „vynaložení veškerého úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat“. Ostatně se domnívám, že tento nabízený výklad je konformní s cílem i účelem institutu exkulpace právnické osoby za spáchaný trestný čin.

Dále je třeba zmínit, že formulace textu ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO by mohla vést k výkladu, že ve směru exkulpace právnické osoby je důkazní břemeno přeneseno na trestně odpovědnou právnickou osobu.⁹³ Avšak takový výklad by nebyl ústavně konformní a byl by v rozporu zejména s čl. 8 odst. 2 a se základní zásadou presumpce nevinny zakotvenou v čl. 40 odst. 2 Listiny, neboť orgány činné v trestním řízení jsou sami povinny prokázat, že právnická osoba nevynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat.⁹⁴ K obdobným závěrům dochází i jiní autoři.⁹⁵ Ostatně i zákon jasně hovoří slovy: *pokud vynaložila veškeré úsilí, [...] a nikoliv: pokud prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, [...].*

Ve vztahu k ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO je dále třeba poukázat na problematické slovní spojení „lze spravedlivě požadovat“, které zákonodárce opětovně použil stejně jako v ustanovení § 8 odst. 2 písm. b). Jedná se o neurčitý slovní obrat, který vyvolává výkladové obtíže. Bezezbytku souhlasím s autorem Gvozdkiem⁹⁶, že jde o nedůsledný krok zákonodárce, neboť absence jasného vymezení tohoto slovního spojení je v rozporu s požadavkem určitosti trestněprávních norem (tj. *nullum crimen sine lege certa*).⁹⁷ Bude tedy na soudní

⁹³ Srovnej též: DĚDIČ, Jan. § 8 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁹⁴ CHROMÝ, Jakub, RŮŽIČKA, Miroslav. K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 ZTOPO. *Státní zastupitelství*. 2017, č. 1, s 21 - 25; ISSN 1214-3758.

⁹⁵ GVOZDEK, Filip. *Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2016, č. 11, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zamysleni-nad-novelou-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob#ftn11>

⁹⁶ GVOZDEK, Filip. Op. cit. č. [95].

⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 8. Vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 46. ISBN 978-80-7478-616-7.

praxi, aby se s tímto slovním obratem v judikatuře vypořádala, stejně jako se slovním spojením „vynaložení veškerého úsilí“, které je taktéž uvedeno v ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO.

Na závěr této podkapitoly je vhodné poznamenat, že v souvislosti s exkulpací trestní odpovědnosti právnických osob se postupně vypořádala i soudní judikatura, proto považuji za přínosné tento institut demonstrovat na jednom případě (*příklad převzat z odborného periodika Státní zastupitelství 5/2018*)⁹⁸:

Jedná se o případ, kdy státní zástupce podal obžalobu na akciovou společnost X, která měla naplnit znaky skutkové podstaty trestného činu přečinu sjednání výhody při zadání veřejné zakázky při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 odst. 1 TrZ. Obhajoba akciové společnosti namítala, že společnost v souladu s ustanovením § 8 odst. 5 ZTOPO vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila. Městský soud v Praze dal obhajobě za pravdu, přičemž se soud opíral jen o skutečnost, že v dohodě o pracovní činnosti byl obsažen závazek dodržovat tzv. compliance program a etický kodex. Proti rozhodnutí Městského soudu v Praze se státní zástupce odvolal a Vrchní soud v Praze jako soud druhého stupně přisvědčil názoru státního zástupce. V odůvodnění rozhodnutí Vrchní soud v Praze mimo jiné uvedl, že „soud prvního stupně přistoupil k posouzení otázky zániku trestní odpovědnosti obviněné právnické osoby velice povrchně. Považoval za dostačující, že osoba, jejíž protiprávní jednání se akciové společnosti přičítá, podepsala dohodu o změně pracovní smlouvy a prohlášení o svém závazku dodržovat pravidla etického chování [...] a nijak se nezabýval obsahem [...] dohody o změně pracovní smlouvy a už vůbec neprovedl důkaz a nijak nehodnotil program compliance, k jehož dodržování se Y (zaměstnanec) svým podpisem v prohlášení zaměstnance zavázal.“ Soud dále konstatoval, že samotné písemné přijetí závazku o dodržování uvedených opatření (compliance program) nestačí, neboť dále musí být zkoumáno naplňování těchto opatření. „Pouhé zjištění že obviněná právnická osoba v době spáchání protiprávního činu [...] měla vypracovaný etický kodex a pravidla chování, a zjištění, že tento její zaměstnanec

⁹⁸ CHROMÝ, Jakub, RŮŽIČKA, Miroslav. K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Státní zastupitelství*. 2017, č. 1, s 21–22. ISSN 1214-3758.

se zavázal tento kodex a tato pravidla respektovat a řídit se jimi, nemůže vést k závěru [...] § 8 odst. 5 ZTOPO. Jde pouze o první nezbytný krok, který musí právnická osoba učinit. Druhým krokem je výše zmíněné naplnění kodexu.“ Dále soud uváděl, že „aby soud mohl učinit spolehlivý závěr [...] musí podrobně nahlédnout do fungování celé právnické osoby, musí si učinit představu o jejím fungování, řízení, vnitřní kontrole a schopnostech adekvátně reagovat na zjištěné problémy obecně a stejně tak konkrétně v případě páčání protiprávních činů v jejím zájmu a rámci její činnosti“

Z výše popisovaného případu je tedy patrné, že v mnoha případech pro trestně stíhané právnické osoby bude prakticky velmi obtížné se vyvinut podle ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO.

2.3.6 Závěrem

Na tomto místě se pokusím srozumitelně uvést svůj odmítavý názor na institut přičitatelnosti, ovšem jsem si vědom, že není snadné udeřit na všechny slabiny v argumentech zastánců trestní odpovědnosti právnických osob.

Nejprve je třeba konstatovat, že podstata problematiky spočívá v tom, že ZTOPO tuto otázku řeší velmi kontroverzním způsobem, když požadavek zaviněného jednání pachatele trestného činu nahrazuje institutem přičitatelnosti, který byl v českém trestním právu dosud neznámý. Osobně se domnívám, že tento přístup, který opouští tradiční chápání požadavku zaviněného jednání v trestněprávním smyslu⁹⁹, stojí pouze na samotných právně-politických důvodech zavedení konceptu trestní odpovědnosti právnických osob. Souhlasím tedy myšlenkou, že jednání právnických osob v trestněprávním smyslu je zákonem uměle zavedená *fikce*¹⁰⁰, stejně jako samotná fikce právnické osoby.

Dále nemohu zcela souhlasit s již zmíněným názorem, že způsobilost právnické osoby jednat trestněprávně relevantním způsobem lze dedukovat ze způsobilosti právnických osob jednat protiprávně (zaviněně) v intencích občanského nebo správního práva. Domnívám se, že uvedený názor postrádá důslednější náhled do problematiky, protože na posouzení formy zavinění

⁹⁹ Srovnej též: SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, s. 267. ISBN 978-80-254-4033-9.

¹⁰⁰ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 68 - 71. ISBN 978-80-87576-43-4.

v trestněprávním smyslu jsou kladeny mnohem náročnější kritéria než v odvětví občanského nebo správního práva, kde zpravidla postačuje odpovědnost objektivní (bez zavinění).

V uvedené souvislosti lze zmínit, že Dědič J. se v komentářové literatuře zmiňuje o sociologických výzkumech, podle kterých „*mají právnické osoby jako kolektivy osob vůli odlišnou od osob, které je tvoří*“.¹⁰¹ Ačkoliv může být uvedené tvrzení pravdivé, domnívám se, že výsledky zmíněných průzkumů jsou relevantní spíše pro oblast obchodněprávní či občanskoprávní a nikoliv pro posouzení vůle (zavinění) ve smyslu trestněprávním, tj. především vnitřní psychický vztah pachatele k jednání a následku.

2.4 Pachatel, nepřímý pachatel a spolupachatel

V souvislosti s trestní odpovědností právnických osob je problematika o pachatelství, nepřímém pachatelství a spolupachatelství upravena v ustanovení § 9 ZTOPO. V první řadě je však na místě podotknout, že marginální rubrika nad ustanovením § 9 ZTOPO nekoresponduje se samotným obsahem tohoto ustanovení.¹⁰² Ačkoliv by se z této marginální rubriky dalo usuzovat, že ustanovení upravuje i otázku účastenství, tak v textu již o tomto institutu není zmínka. Ovšem tento legislativně-technický nedostatek patrně žádné interpretační obtíže vyvolávat nebude, neboť jak vyplývá z jiné komentářové literatury, vzhledem k subsidiaritě trestního zákoníku se při řešení otázky účastenství použije ustanovení § 24 trestního zákoníku.¹⁰³ Vzhledem ke skutečnosti, že ustanovení § 9 ZTOPO institut účastenství neupravuje, nebudu se tímto dále zabývat.

V ustanovení § 9 ZTOPO je osoba pachatele trestného činu charakterizována tak, že jím je *právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně*. Důvodová zpráva upřesňuje, že „*způsobem uvedeným v tomto zákoně*“ se

¹⁰¹ DĚDIČ, Jan. § 8 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GRIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹⁰² FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 83. ISBN 978-80-7201-875-8.

¹⁰³ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 81. ISBN 978-80-87576-43-4.

*myslí jak objektivní, tak i subjektivní předpoklady trestní odpovědnosti právnické osoby.*¹⁰⁴

Z výše uvedeného je tedy patrné, že ZTOPO pojem pachatele trestného činu z povahy věci vymezuje odlišně oproti úpravě v trestním zákoníku, kde je pojem pachatele trestného činu vymezen pouze ve vztahu k fyzické osobě. Tedy na rozdíl od fyzických osob, jejichž trestní odpovědnost je v trestním zákoníku podmíněna věkovou hranicí nejméně 15 let, je trestní odpovědnost právnických osob podmíněna okamžikem svého vzniku, ovšem je třeba si pamatovat také na ustanovení § 8 odst. 4 ZTOPO, kde je uvedeno, že právnická osoba odpovídá i za trestné činy, které byly spáchány osobami uvedenými v ustanovení § 8 odst. 2 TOPOZ ještě před okamžikem jejího vzniku.¹⁰⁵ Takto celkově odlišné pojetí pachatele je totiž odrazem ustanovení § 8 ZTOPO, kde je obsažena konstrukce přičitatelnosti jednání fyzické osoby osobě právnické.

K pochopení pojmu pachatele ve smyslu ZTOPO je vhodné stručně zrekapitulovat okolnosti, za nichž lze právnické osobě přičítat protiprávní čin. V první řadě právnická osoba musí být způsobilá nést trestněprávní odpovědnost za spáchaný trestný čin, tzn. zásadně všechny právnické osoby s výjimkou České republiky a územních samosprávních celků při výkonu veřejné moci (§ 6 ZTOPO). Dále protiprávní čin musí naplnit znaky skutkové podstaty některého z trestných činů uvedených v § 7 ZTOPO, neboť právnická osoba podle tohoto ustanovení není trestně odpovědná za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku. Dále aby bylo možné protiprávní jednání přičítat právnické osobě, musí být spáchán v rámci činnosti právnické osoby nebo v jejím zájmu, a to některou z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d). V neposlední řadě musí být naplněny předpoklady přičitatelnosti uvedené v ustanovení § 8 odst. 2 ZTOPO.

ZTOPO stejně jako trestní zákoník upravuje problematiku *nepřímého pachatelství*. Podle ustanovení § 9 odst. 2 ZTOPO je *pachatelem trestného činu i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby.*

¹⁰⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011, § 9 Dz.

¹⁰⁵ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL a Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 71. ISBN 978-80-7552-965-7.

V odborné literatuře¹⁰⁶ se správně uvádí, že se jedná o užití tzv. živého nástroje, který není trestně odpovědný například pro absenci zavinění, anebo je trestně odpovědný pouze v omezeném rozsahu, např. protože jednal v jiné než požadované formě zavinění. Je na místě zdůraznit, že institut tzv. nepřímého pachatelství není totéž co účastenství nebo spolupachatelství.¹⁰⁷ Taktéž je třeba zdůraznit, že u osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až d) ZTOPO se nebude jednat o tzv. živý nástroj, neboť to vylučuje samotná podstata přičitatelnosti jejich jednání.

Jelikož právnická osoba ze své podstaty nemůže být živým nástrojem, jako je osoba fyzická, bude třeba při subsidiárním užití ustanovení § 22 odst. 2 TrZ rozlišovat, zda živým nástrojem je fyzická osoba anebo právnická osoba. Na právnickou osobu jako živý nástroj se bude vztahovat ustanovení trestního zákoníku o nepřímém pachatelství jen v přiměřeném rozsahu, neboť například okolnost nedostatku věku se u právnické osoby z podstaty věci neuplatní.¹⁰⁸ Ovšem je otázkou, jak se bude posuzovat zavinění právnické osoby v případě, kdy některá z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) nebude trestně odpovědná pro nedostatek zavinění (tj. nepřičetnost).

Další významnou zásadou, o níž je třeba v této podkapitole pojednat, je tzv. *nezávislá trestní odpovědnost fyzických a právnických osob*. Podle ustanovení § 9 odst. 3 ZTOPO trestní odpovědnost právnické osoby není závislá na trestní odpovědnosti fyzické osoby a trestní odpovědnost fyzické osoby není závislá na trestní odpovědnosti osoby právnické. Z toho tedy vyplývá, že ZTOPO nestanoví pro trestní odpovědnost právnické osoby podmínku, že v téže věci musí být trestně odpovědná i některá z osob dle ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až d). Tato skutečnost je zásadní mimo jiné při samotném zkoumání podmínek trestní odpovědnosti, neboť jak uvádí komentářová literatura, „*je třeba v každém konkrétním případě zkoumat podmínky trestní odpovědnosti právnické osoby i fyzické osoby nezávisle na sobě, a to rovněž u totožného skutku a trestného činu.*“

¹⁰⁶ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 92. ISBN 978-80-7201-875-8.

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel. § 9 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 253. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 86. ISBN 978-80-87576-43-4.

*Stejně je tomu také u podmínek zániku trestní odpovědnosti.*¹⁰⁹ Prof. Šámal v komentáři dále upozorňuje, že dle ustanovení § 8 odst. 4 písm. d) teoreticky lze právnické osobě přičítat také jednání osoby, která není trestně odpovědná, tudíž není důvodu, aby trestní odpovědnost právnické osoby byla podmíněna odsouzením konkrétní fyzické osoby. V této souvislosti je lze připomenout ustanovení § 8 odst. 3 ZTOPO, kde je uvedeno, že nezjištění konkrétní fyzické osoby nebrání vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby.¹¹⁰ Pro upřesnění je třeba též dodat, že na nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby nic nemění ani skutečnost, že se proti nim povede společné řízení podle ustanovení § 31 ZTOPO.¹¹¹

V neposlední řadě je třeba zmínit, že v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob ZTOPO upravuje i otázku spolupachatelství, kdy jedním z pachatelů je právnická osoba. Z ustanovení § 9 odst. 3 věty druhé totiž vyplývá, že spáchala-li právnická osoba čin společně s jinou osobou (fyzickou nebo právnickou), *bude každá z osob odpovídat, jako by trestný čin spáchala sama*. Je patrné, že právní úprava je téměř shodná s ustanovením § 23 TrZ a souhlasím s názorem, že i v případě spolupachatelství právnické osoby musí být prokázán společný cíl pachatelů a záměr jednat společně.¹¹²

2.5 Trestněprávní nástupnictví právnické osoby

Dalším velmi klíčovým aspektem právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob je problematika trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby, respektive přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na všechny její právní nástupce.

Na poli českého trestního práva se jedná o dosud neznámý institut, který opouští tradiční chápání výlučné individuální trestní odpovědnosti, tedy že trestní

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel. § 9 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 253. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹¹⁰ Srovnej také: JELÍNEK, Jiří. *Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob*. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* [online]. Praha: Karolinum, 2017, roč. 63, č. 2, s. 7-24 [cit. 2019-02-11]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404056472/>.

¹¹¹ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 87. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹¹² FOREJT, Petr, HABARTA, Petr a TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 95. ISBN 978-80-7201-875-8.

odpovědnost za spáchaný trestný čin se váže pouze na osobu pachatele a se smrtí pachatele zaniká i odpovědnost za spáchaný trestný čin.

Z ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO vyplývá, že trestní odpovědnost právnické osoby, která se dopustila trestného činu, přechází *ex lege* (tj. ze zákona) na všechny její právní nástupce, a to aniž by bylo zahájeno trestní stíhání dané právnické osoby.¹¹³ Podle důvodové zprávy „bylo třeba otázku přechodu trestní odpovědnosti na nástupce zákonem výslovně upravit, jinak by bylo velmi snadné vyhnout se trestu či důsledkům s ním spojeným“.¹¹⁴ Tedy jinými slovy, princip přechodu trestní odpovědnosti přímo ze zákona byl zaveden z toho důvodu, aby bylo možné efektivně zabránit úmyslům právnických osob vyhnout se trestní odpovědnosti.

Dále důvodová zpráva k ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO uvádí, že „*inspirace byla čerpána z rakouské právní úpravy, kdy ustanovení § 10 rakouského Spolkového zákona o odpovědnosti sdružení za trestné činy z roku 2005 (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz) upravuje tuto otázku tím způsobem, že účinky spojené s trestní odpovědností právnické osoby nastávají vůči jejímu právnímu nástupci bez dalšího k okamžiku vzniku právního nástupnictví. Proto po vzoru této úpravy bylo převzato ustanovení o právním nástupnictví právnické osoby a současně bylo přihlédnuto k tomu, že změna právnické osoby je vázána na specifické procesní postupy občanského nebo obchodního práva.*“¹¹⁵

Je třeba poznamenat, že po zmíněné novele ZTOPO, která nově přinesla možnost vyvinění právnické osoby, se tak dle aktuálního znění ZTOPO analogicky nabízí možnost vyvinění i pro právního nástupce právnické osoby, ovšem za předpokladu, že tento právní nástupce splní předpoklady pro vyvinění podle ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO. Nicméně splnění těchto předpokladů u nástupnické právnické osoby se bude posuzovat k okamžiku, kdy ke spáchaní trestného činu došlo a nikoliv až *ex post*.¹¹⁶

¹¹³ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, a BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 72. ISBN 978-80-7552-965-7.

¹¹⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz k § 10.

¹¹⁵ Op. cit. č. [114].

¹¹⁶ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 72. ISBN 978-80-7552-965-7.

Před dalším pojednáním považuji za vhodné uvést stručný výklad o pojmu *přechod trestní odpovědnosti* a dále o pojmu *právní nástupnictví*.

Pojem *přechod trestní odpovědnosti* na právního nástupce právnické osoby podle komentářové literatury¹¹⁷ znamená způsob vzniku trestní odpovědnosti přímo ze zákona, a to zcela nezávisle na vůli právního nástupce právnické osoby. Na tohoto právního nástupce tak přechází trestní odpovědnost *objektivně*, nicméně jak již bylo uvedeno, teoreticky připadá v úvahu možnost vyvinění i u právního nástupce. Skutečnost, že se jedná o objektivní přechod trestní odpovědnosti, dovozuje i Šámal cestou historického výkladu, když konstatuje, že zákonodárce při přijímání ZTOPO opustil výslovnou *subjektivní podmínku*, která byla obsažena již v původním návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, tudíž je patrné, že zákonodárce tuto skutečnost vzal v úvahu.¹¹⁸ Z pohledu časového může trestní odpovědnost právnických osob přecházet na právního nástupce i do budoucna kdykoliv během existence právnické osoby. Tedy nezáleží například na tom, zda již bylo zahájeno trestní řízení vedené proti právnické osobě.

Pojem *právní nástupnictví* neboli *sukcese* v obecné rovině znamená nabytí práv a povinností, které jiný pozbyl.¹¹⁹ Rozlišuje se tzv. *univerzální sukcese* a tzv. *singulární sukcese*. Zatímco při univerzální sukcesi právního nástupce zpravidla vstupuje do všech právních vztahů svého předchůdce, při singulární sukcesi se jedná o případ, kdy právního nástupce vstupuje pouze do určitého právního vztahu svého předchůdce, například při převodu obchodního závodu.¹²⁰ Fenyk k tomu dále upřesňuje, že pro přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce musí skutečně dojít k přechodu práv a povinností na právního nástupce, nestačí tedy pouhá změna názvu či sídla právnické osoby.¹²¹

¹¹⁷ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. Op. cit. s. 72.

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 177. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce*. [online]. Bulletin advokacie, 2015, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce?browser=full>

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel. Op. cit. s. 172.

¹²¹ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 74. ISBN 978-80-7552-965-7.

Ve výše uvedené souvislosti prof. Jelínek¹²² oprávněně vytýká, že ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO explicitě nestanoví, zda se má jednat o univerzální sukcesi či singulární sukcesi. V tomto směru určité výkladové řešení nabízí například prof. Šámal¹²³, který odvolává se na skutečnost, že tato úprava byla inspirována z rakouského spolkového zákona VbVG, dochází k závěru, že je třeba odmítnout široký výklad singulární sukcese, který by připouštěl přechod trestní odpovědnosti právnické osoby na každou osobu, která by od trestně odpovědné právnické osoby nabyla jakékoli právo či povinnost. K stejnému závěru dochází i jiní autoři komentářové literatury.¹²⁴ Ovšem k tomu ještě dále bude řeč v kapitole IV. *Úvahy de lege ferenda*. Ostatně souhlasím, že v případě singulární sukcese by se jednalo o zcela nepřiměřený postup a v některých případech by šlo o porušení základní zásady subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TrZ), podle které *trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu*.¹²⁵

Profesor Šámal se v odborné literatuře dále zabývá otázkou, zda ZTOPO v souvislosti s přechodem trestní odpovědnosti na právního nástupce vyžaduje zánik původní právnické osoby. Dochází však k závěru, že v případě kdy tak ustanovení § 10 ZTOPO explicitě neuvádí, není nutnou podmínkou, aby původní právnická osoba zanikla. Ovšem tento závěr vyplývá i z důvodové zprávy, kde je k ustanovení § 10 výslovně uvedeno, že „vzhledem k tomu, že při přeměně právnické osoby nemusí dojít k zániku původní právnické osoby, se zároveň výslovně stanoví, že trestně odpovědná je vedle právního nástupce nadále i původní právnická osoba“.¹²⁶ Tedy jinými slovy „*není-li právní nástupnictví spojeno se zánikem původní právnické osoby, platí, že trestně odpovědná je vedle*

¹²² JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 91. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹²³ ŠÁMAL, Pavel. In: JELÍNEK, Jiří, a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 173. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹²⁴ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 103. ISBN 978-80-7201-875-8.

¹²⁵ Srovnej stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu, Sp. zn. Tpjn 301/2012-IV.: „*Zásada subsidiarity trestní represe se uplatní při posuzování trestných činů jak pachatelů fyzických osob, tak pachatelů právnických osob.*“

¹²⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz k § 10.

*právního nástupce nadále i právnická osoba, která se dopustila trestného činu“.*¹²⁷

Dále je třeba v ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO zaměřit pozornost slovnímu obratu „na všechny její právní nástupce“. V odborné literatuře se uvádí, že z této dikce nelze dovozovat trestní odpovědnost jen pro bezprostředního právního nástupce právnické osoby, nýbrž je třeba dovozovat přechod trestní odpovědnosti na všechny právní nástupce, tedy i na další právnické osoby, které nebyly v nástupnickém vztahu s původní právnickou osobou.¹²⁸ Dle mého názoru v některých případech může být zcela nežádoucí, aby docházelo k přechodu trestní odpovědnosti na nástupce *objektivně*, tedy bez ohledu na to, zda právní nástupce věděl nebo nevěděl či nemohl vědět, že původní právnická osoba se nějakého trestného činu dopustila.

Dále v souvislosti se slovním spojením „všechny její právní nástupce“ si dovoluji uvést vlastní úvahu, neboť spatřuji nepřesnost již v samotné formulaci tohoto slovního obratu. Při důsledném čtení mě poněkud nenechává klidným skutečnost, že v odborné literatuře autoři přehlížejí výraz „její“. Dokonce tak činí i důvodová zpráva k ustanovení § 10 ZTOPO, kde se píše, že „[...] trestní odpovědnost původní právnické osoby přechází na všechny právní nástupce.“ Svoji myšlenku směřuji k otázce, zda z doslovné dikce ustanovení § 10 odst. 1 (s důrazem na slovo „její“) explicitě nevyplývá, že trestní odpovědnost přechází pouze na *bezprostřední* právní nástupce původní právnické osoby. Je třeba říci, že institut právního nástupnictví je právní skutečností, která v případě právnických osob nastává na základě relativního právního vztahu mezi určenými subjekty. Tak například subjekt X uzavře se subjektem Y závazek, jejíž podstata spočívá v univerzální sukcesi, tudíž subjekt Y se v důsledku tohoto závazku stane *jejím* (tj. osoby X) právním nástupcem. Ovšem jestliže později tento právní nástupce bude mít na základě jiné právní skutečnosti dalšího právního nástupce, kterým bude jiný subjekt Z, nelze dle mého názoru jednoznačně dospět k závěru, že tento další právní nástupce (tj. osoba Z) je též právním nástupcem původní právnické osoby (tj. osoby X). Ačkoliv připouštím, že zákonodárce takový výklad neměl v úmyslu,

¹²⁷ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr a TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 101. ISBN 978-80-7201-875-8.

¹²⁸ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. Op. cit. s. 101.

je třeba na tuto nepřesnost alespoň poukázat, případně dané ustanovení *de lege ferenda* upřesnit, pakliže je uvedená námitka důvodná.

Dále je třeba se zabývat otázkou, zda trestní odpovědnost právnické osoby může přecházet i na fyzickou osobu jako právního nástupce. Souhlasím s názorem Šámala¹²⁹, že trestní odpovědnost fyzické osoby se posuzuje výlučně podle zavinění, čímž je tedy vyloučeno, aby na fyzickou osobu přecházela trestní odpovědnost jiné osoby. Ovšem profesor dodává, že v případě kdy jmění, které fyzická osoba nabyla jako právní nástupce, následně přenese na jinou právnickou osobu, přejde na tuto právnickou osobu i trestní odpovědnost původní právnické osoby. V tomto směru se v odborné literatuře¹³⁰ správně upozorňuje na to, že fyzická osoba by v případě právního nástupnictví mohla odpovídat například za trestný čin podílnictví podle ustanovení § 214 TrZ za předpokladu splnění všech znaků skutkové podstaty trestného činu. Výše uvedený názor, že trestní odpovědnost právnické osoby nepřechází na fyzické osoby, je třeba vztahovat i na případy, kdy podle zákona č. 125/2008 Sb. o přeměnách obchodních společností a družstev se společnost zrušuje bez likvidace a jmění obchodní společnosti přechází na jednoho ze společníků, ovšem za podmínky, že tento přejímající společník je osoba fyzická.

Je na místě poznamenat, že s ustanovením § 10 ZTOPO velmi úzce souvisí procesní ustanovení § 32 ZTOPO ze kterého mimo jiné vyplývá, že v průběhu trestního stíhání právnické osoby je zabráněno jejímu zrušení, přeměně či zániku. Ovšem na návrh právnické osoby nebo jiné oprávněné osoby může v přípravném řízení soudce a v řízení před soudem předseda senátu rozhodnout o tom, zda právnická osoba může být zrušena nebo zda může dojít k její přeměně či zániku.¹³¹

Ustanovení § 10 odst. 2 ZTOPO doplňuje obecné podmínky pro ukládání trestních sankcí právnické osobě, neboť ukládá soudu povinnost při rozhodování o druhu a výměře trestní sankce přihlídnout zejména k tomu, v jakém rozsahu na

¹²⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 179. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹³⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 75. ISBN 978-80-7552-965-7.

¹³¹ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr a TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 104. ISBN 978-80-7201-875-8.

právního nástupce přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, dále též k tomu, v jakém rozsahu právní nástupce právnické osoby pokračuje v činnosti, v jejíž souvislosti byl trestný čin spáchán. V komentářové literatuře se k tomu dále vysvětluje, že není vyloučeno, aby s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu soud upustil od potrestání.¹³² Možnost upuštění od potrestání autoři komentáře dovozují pomocí výkladu analogie *in bonam partem*, ovšem mám za to, že k upuštění od potrestání lze přistoupit bez dalšího a to s ohledem na subsidiární užití trestního zákoníku (§ 1 odst. 2 ZTOPO). Dále autoři citovaného komentáře v tomto směru oprávněně poukazují na nedostatek právní úpravy, neboť upuštění od potrestání by připadalo v úvahu jen v případě přechodu trestní odpovědnosti za přečin a nikoliv též za zločin (§ 46 odst. 1 TrZ). Tato skutečnost by u právnických osob v některých případech mohla vést k uložení nepřiměřené trestní sankce například pro nástupnickou právnickou osobu, která se spácháním trestného činu svého předchůdce fakticky neměla nic společného.

Dále z ustanovení § 10 odst. 3 ZTOPO vyplývá, že při ukládání úhrnného, souhrnného a společného trestu právnímu nástupci se obdobně užití ustanovení § 43 až 45 TrZ. K tomu se v komentářové literatuře vysvětluje, že ačkoliv se nepředpokládá, že by uvedená ustanovení trestního zákoníku ve vztahu k právnickým osobám vyvolávaly výkladové obtíže, zákonodárce považoval za vhodné explicitně uvést, že budou použita i v případě právního nástupnictví. Ostatně se tento postup odůvodňuje slovy, že „*je tomu tak proto, aby nevznikly pochybnosti právního nástupce o tom, zda vůči němu může, či nemůže být uplatněno ustanovení o mnohosti trestných činů, zejména ustanovení o souhrnném trestu a společném trestu za situace, kdy tyto činy vyjdou najevo až poté, co byla původní právnická osoba odsouzena*“.¹³³

Poslední odstavec ustanovení § 10 ZTOPO upravuje situaci, kdy po pravomocném skončení trestního stíhání dojde ke zrušení právnické osoby

¹³² FOREJT, Petr, HABARTA, Petr a TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 105. ISBN 978-80-7201-875-8.

¹³³ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 196. ISBN 978-80-7552-965-7.

s právním nástupnictvím. V odborné literatuře¹³⁴ se vysvětluje, že se jedná například o situaci, kdy právnická osoba bude pravomocně odsouzena za spáchaný trestný čin, avšak následně dojde k jejímu zániku s právním nástupnictvím. V takovém případě přechází trestní odpovědnost na jejího právního nástupce, respektive pravomocné rozhodnutí soudu bude vykonáno na tomto právním nástupci. V téže literatuře se dále uvádí, že se může jednat i o případ pravomocného zastavení trestního stíhání právnické osoby, pak by taková skutečnost znamenala překážku *rei iudicata* (tj. překážka věci pravomocně rozsouzené) ve vztahu k právnímu nástupci zaniklé právnické osoby.

2.6 Důvody zániku trestní odpovědnosti podle ZTOPO

2.6.1 Obecně

V této podkapitole bude pojednáno o jednotlivých důvodech zániku trestní odpovědnosti, které se uplatňují rovněž ve vztahu k právnickým osobám. Nejprve je třeba vysvětlit, že *zánik trestní odpovědnosti* ve svém důsledku znamená, že stát natrvalo ztrácí právo potrestat pachatele trestného činu. Ovšem tato skutečnost nebude žádnou překážkou pro to, aby vůči pachateli byly uplatněny soukromoprávní prostředky, např. náhrada škody nebo vydání bezdůvodného obohacení, apod.¹³⁵

ZTOPO v ustanoveních § 11 až 13 na rozdíl od trestního zákoníku výslovně upravuje jen dva typy zániku trestní odpovědnosti, a to *účinnou lítost* (§ 11) a *promlčení* (§ 12). Orgány činné v trestním řízení jsou povinny k těmto okolnostem přihlížet *ex offio* (tj. z moci úřední), aniž by bylo nutné tyto skutečnosti ze strany trestně odpovědné právnické osoby jakkoliv namítat.¹³⁶

V souvislosti s možností subsidiárního použití trestního zákoníku podle § 1 odst. 2 ZTOPO se v komentářové literatuře nabízí otázka, zda u právnických osob lze uplatňovat i další důvody zániku trestní odpovědnosti uvedené v trestním zákoníku. V úvahu tak přicházejí další možnosti, a to smrt pachatele, milost

¹³⁴ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 81. ISBN 978-80-7552-965-7

¹³⁵ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. Op. cit. s. 83.

¹³⁶ ŠÁMAL, Pavel. § 11 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 300. ISBN 978-80-7400-592-3.

prezidenta republiky podle čl. 62 písm. g) Úst., amnestie prezidenta republiky dle čl. 63 odst. 1 písm. j) Úst., dále zánik trestnosti přípravy, pokusu a účastenství.¹³⁷

Smrt pachatele jako okolnost zániku trestní odpovědnosti u právnické osoby bezesporu nepřichází v úvahu, ovšem lze analogicky uvažovat o zániku právnické osoby, neboť zanikne-li právnická osoba s likvidací bez právního nástupce, zaniká i její trestní odpovědnost.

Poněkud nejednoznačná je možnost udělování milosti právnickým osobám. V tomto směru ustanovení čl. 62 písm. g) Úst. nestanoví pro prezidenta republiky žádné limity pro udělování milosti, proto se dovozuje možnost udělit milost i trestně odpovědné právnické osobě. Obdobný výklad se uvádí také u práva prezidenta udělovat amnestii dle čl. 63 odst. 1 písm. j). K tomu se v odborné literatuře vytýká, že institut milosti a amnestie je tradičně chápán jako prostředek k *zmírnění přílišné tvrdosti zákona z důvodů lidskosti nebo soucitu*¹³⁸, což si u právnické osoby nelze představit. Opačný názor naznačuje prof. Šámal, který v komentáři uvádí, že kromě zmíněných důvodů humanitárních mohou být shledávány i důvody politické (např. vůči dřívějším odpůrcům režimu při změně politických poměrů) nebo důvody *spočívající v odstraňování nedostatků trestněprávního systému, například ve smyslu důležitého korektivu vůči rutinnímu uplatňování trestní spravedlnosti jednotlivými justičními složkami*.¹³⁹ S uvedeným názorem prof. Šámala mohu souhlasit, ovšem domnívám se, že v případě amnestie může být poněkud sporné, zda se nemá vztahovat na právnické osoby¹⁴⁰, neboť amnestie prezidenta republiky na rozdíl od milosti je aktem jiné povahy, je totiž pramenem práva ve formálním i materiálním smyslu, tudíž by se mělo její použití vztahovat i na právnické osoby.

Lze říci, že rovněž okolnosti zániku trestnosti *přípravy, pokusu a účastenství* ve smyslu ustanovení § 20, 21 a 24 TrZ se uplatní ve vztahu k trestně

¹³⁷ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 84. ISBN 978-80-7552-965-7.

¹³⁸ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. Op. cit. s. 84. ISBN 978-80-7552-965-7.

¹³⁹ ŠÁMAL, Pavel. § 11 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 300. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹⁴⁰ Srovnej: FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. Op. cit. s. 84.

odpovědným právníkům osobám¹⁴¹, ovšem s přihlédnutím ke specifické povaze jednání právnické osoby.

Dále je třeba připomenout, že trestní odpovědnost fyzické osoby, jejíž jednání bylo právnické osobě přičteno, je nezávislá na trestní odpovědnosti právnické osoby. Proto tedy zanikne-li trestní odpovědnost právnické osoby účinnou lítostí, promlčením, jejím zánikem nebo v důsledku užití práva milosti či amnestie, nemusí to nutně znamenat, že zanikne též trestní odpovědnost fyzické osoby, která protiprávní čin spáchala.

2.6.2 Účinná lítost

Jak bylo výše uvedeno, ZTOPO v ustanovení § 11 upravuje účinnou lítost jako jeden ze dvou typů zániku trestní odpovědnosti. Napřed je třeba zdůraznit, že toto ustanovení upravuje institut účinné lítosti v plném rozsahu, tudíž ustanovení § 33 TrZ o účinné lítosti se nepoužije ani subsidiárně.¹⁴² Dále účinná lítost je v tomto ustanovení vymezena v podstatně širším rozsahu než ustanovení § 33 TrZ, přičemž důvodem je *upřednostnění reparační a restituční aktivity právnické osoby před trestní odpovědností*.¹⁴³

Ustanovení § 11 odst. 1 ZTOPO upravuje podmínky, které musí být obligatorně splněny, aby trestní odpovědnost právnické osoby zanikla. Zcela nezbytnou podmínkou je, aby právnická osoba *upustila od dalšího protiprávního jednání*, přičemž k upuštění musí dojít *dobrovolně*. Další podmínky jsou v ustanovení § 11 odst. 1 stanoveny alternativně, tedy pachatel dále musí buď *odstranit nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem*, nebo musí *zamezit škodlivému následku či jej napravit*, anebo musí *o trestném činu učinit oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu v době, kdy ještě mohlo být odstraněno nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem nebo mohlo být škodlivému následku zabráněno*.

Dobrovolné upuštění od dalšího jednání je třeba chápat tak, že pachatel tak učinil z vlastního rozhodnutí, aniž mu bezprostředně hrozilo trestní stíhání.

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. § 11 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 300. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹⁴² ŠÁMAL, Pavel. Op. cit. s. 300.

¹⁴³ Vláška: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz k § 11.

Nestačí tedy pouhá obava z trestního stíhání, musí se jednat o reálné a bezprostředně hrozící odhalení trestného činu. Pro bližší posouzení nakolik bylo jednání právnické osoby dobrovolné, bude vždy záležet na konkrétních okolnostech dané situace.¹⁴⁴ Je zřejmé, že u pachatele právnické osoby se bude uvedená podmínka posuzovat ve vztahu k fyzické osobě, která za právnickou osobu projevuje vůli navenek, neboť právnická osoba sama takovou vůli mít nemůže.¹⁴⁵

Ke splnění výše uvedených podmínek, tj. odstranění nebezpečí, zamezení škodlivému následku či napravení, anebo pro oznámení o protiprávním činu bude dostačující, když takto učiní kterákoliv osoba, jejíž jednání se podle ustanovení § 8 ZTOPO přičte právnické osobě. Souhlasím tedy s názorem, že by bylo příliš tvrdé požadovat splnění těchto podmínek od téže osoby, jejíž protiprávní čin se právnické osobě přičítá.¹⁴⁶

Ustanovení § 11 odst. 2 ZTOPO v důsledku zmíněné novely provedené zákonem č. 183/2016 obsahuje širší úpravu negativního vymezení, tedy obsahuje širší okruh trestných činů, u nichž se účinná lítost neuplatňuje. Podle důvodové zprávy k § 11 ZTOPO se jedná o trestné činy korupční povahy, které jsou vyloučeny z důvodu požadavku vyplývající z mezinárodních závazků, např. Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (č. 25/2000 Sb.).

V neposlední řadě je třeba též připomenout, že trestní zákoník ve zvláštní části obsahuje tzv. zvláštní ustanovení o účinné lítosti (§ 242 TrZ), které jsou upraveny u vybraných trestných činů. Tak s ohledem na ustanovení § 7 ZTOPO se pro právnické osoby použijí zvláštní ustanovení o účinné lítosti např. u trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby, dále u trestného činu účasti na teroristické skupině nebo na organizované zločinecké skupině.¹⁴⁷

¹⁴⁴ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 85. ISBN 978-80-7552-965-7.

¹⁴⁵ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. Op. cit. s. 85.

¹⁴⁶ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. Op. cit. s. 85.

¹⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. § 11 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 300. ISBN 978-80-7400-592-3.

2.6.3 Promlčení

Druhým důvodem zániku trestní odpovědnosti právnických osob je institut promlčení. Promlčení trestní odpovědnosti znamená, že v důsledku uplynutí zákonem stanovené doby zaniká trestní odpovědnost pachatele právnické osoby. Institut promlčení má pro zánik trestní odpovědnosti právnické osoby stejný význam, jako u fyzických osob, tedy v důsledku uplynutí delšího času se postupně ztrácí zájem na potrestání pachatele trestného činu.¹⁴⁸

Vzhledem ke skutečnosti, že téměř celá právní úprava institutu promlčení je v ustanovení § 12 ZTOPO odkázána na ustanovení § 34 TrZ, bude se také podle trestního zákoníku posuzovat počátek běhu promlčecí lhůty, její stavení a přerušení. Domnívám se však, že bližší pojednání o těchto okolnostech by přesáhl účel této kapitoly.

Také v důvodové zprávě k § 12 ZTOPO se uvádí, že u institutu promlčení trestní odpovědnosti právnických osob byl zachován stejný princip jako u fyzických osob podle ustanovení § 34 TrZ, tedy například promlčecí doby jsou stanoveny v návaznosti na výši horní hranice trestní sazby odnětí svobody u toho kterého trestného činu.¹⁴⁹ Uplynutí promlčecí lhůty je tak jedinou podmínkou pro zánik trestní odpovědnosti právnické osoby¹⁵⁰ a podle typové závažnosti trestného činu jsou stupňovány od tří do dvaceti let následujícím způsobem:

- a) *dvacet let*, jde-li o trestný čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, a trestný čin spáchaný při vypracování nebo při schvalování privatizačního projektu podle jiného právního předpisu,
- b) *patnáct let*, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let,
- c) *deset let*, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně pět let,
- d) *pět let*, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně tři léta,
- e) *tři léta* u ostatních trestných činů.

¹⁴⁸ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 89. ISBN 978-80-7552-965-7.

¹⁴⁹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz k § 12.

¹⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel. § 12 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 316. ISBN 978-80-7400-592-3.

Ačkoliv pro podmínky promlčení trestní odpovědnosti právnických osob se podle ustanovení § 12 ZTOPO uplatní právní úprava trestního zákoníku, vyloučení některých trestných činů je upraveno samostatně v ustanovení § 13 písm. a), b) ZTOPO. Jedná se tak o speciální právní úpravu odlišnou od trestního zákoníku, neboť bylo nutné přihlédnout k omezenému okruhu trestných činů, které mohou být spáchány právnickou osobou.¹⁵¹ Je třeba též poznamenat, že v důsledku již zmíněné novely provedené zákonem č. 183/2016 Sb. byl značně rozšířen okruh trestných činů, které se ve vztahu k právnické osobě nepromlčují. Nově se podle ustanovení § 13 písm. a) ZTOPO nepromlčují trestné činy uvedené ve zvláštní části hlavě třinácté trestního zákoníku, s výjimkou § 403, § 404 a § 405 TrZ. Dále podle písmene b) § 13 ZTOPO se nepromlčují trestné činy rozvracení republiky (§ 310 TrZ), teroristický útok (§ 311 TrZ) a teror (§ 312 TrZ), ovšem za předpokladu, že *byly spáchány za takových okolností, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva.*

2.7 Obhajoba právnické osoby

2.7.1 Právo právnické osoby na obhajobu

Ve shodě s podáním v úvodu této práce bych se na tomto místě rád věnoval problematice práva na obhajobu trestně stíhané právnické osoby.

Právo na obhajobu je nerozlučně spjato s právem na spravedlivý proces, který je jedním z fundamentálních předpokladů fungování právního státu.¹⁵² Je třeba konstatovat, že výkon práva na obhajobu ve vztahu k právnické osobě má v zásadě stejný význam jako u osoby fyzické, neboť se jedná v první řadě o právo v zájmu celé společnosti, nikoliv jen v zájmu fyzické osoby.¹⁵³ Tento závěr lze dovodit také z judikatury Ústavního soudu. Připomeňme si tak výše zmíněný náleží Ústavního soudu publikovaný ve sbírce nálezů a usnesení pod č. 3/1994, v němž Ústavní soud konstatoval, že nositelem některých základních práv a svobod může být i právnická osoba. Lze poukázat i na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, v němž je judikováno, že tzv. právo na spravedlivý proces

¹⁵¹ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 90. ISBN 978-80-7552-965-7.

¹⁵² HERCZEG, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1 vydání. Praha: Leges, 2013, s. 248. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹⁵³ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. Op. cit. s. 196.

bezsporu přísluší i trestně stíhaným právnickým osobám (*srovnej rozsudek Sociétés Stenuit proti Francii, 27. 2. 1992, Série A, č. 232*).¹⁵⁴ Je tedy nesporné, že ústavně zaručené právo na obhajobu ve smyslu čl. 40 odst. 3 LZPS nepochybně platí i ve vztahu k právnickým osobám jakožto subjektům práv a povinností, neboť bez práva na obhajobu v trestním řízení vedené proti právnické osobě nelze zaručit výkon všech procesních práv obviněného.¹⁵⁵ Jinými slovy „*právo na obhajobu je tak důležitým předpokladem zajištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a vydání zákonného a spravedlivého rozhodnutí*“.¹⁵⁶

ZTOPO upravuje právo na obhajobu v části čtvrté v ustanovení § 35 odst. 1. Autoři komentáře upřesňují, že právo na obhajobu je třeba chápat v širším smyslu, tj. právo na obhajobu *materiální* i *formální*. Tedy v tomto ohledu oprávněně upozorňují, že při aplikaci ZTOPO může být název marginální rubriky „Obhájce“ poněkud zavádějícím, neboť toto ustanovení patrně neupravuje pouze obhajobu formální.¹⁵⁷

Z ustanovení § 35 odst. 2 ZTOPO vyplývá, že je vyloučeno subsidiární použití § 36 až 36b TrŘ o nutné obhajobě. V důvodové zprávě se k tomuto ustanovení bez dalšího pouze konstatuje, že nutná obhajoba je vymezena jen ve vztahu k fyzické osobě a uzavírá se, že v zahraniční právní úpravě se řeší obdobně. Jsem toho názoru, že důvodová zpráva v tomto směru přistupuje velmi povrchně, neboť vyloučení nutné obhajoby právnické osoby si dle mého názoru žádá náležitější vysvětlení. Vzhledem ke svému odmítavému postoji k absenci nutné obhajoby jsem se rozhodl v tomto směru věnovat větší prostor v příslušné kapitole – viz 4.4 *Úvahy de lege ferenda*.

2.7.1.1 Právo na materiální obhajobu

Podstatou práva na materiální obhajobu je skutečnost, že osoba, proti níž se vede trestní řízení, může hájit svá práva sama dle vlastního uvážení¹⁵⁸, a to

¹⁵⁴ GŘIVNA, Tomáš. § 35 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 754.

¹⁵⁵ GŘIVNA, Tomáš. Op. cit. s. 754.

¹⁵⁶ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 209. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹⁵⁷ GŘIVNA, Tomáš. Op. cit. s. 754.

¹⁵⁸ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. Vydání. Praha: Leges, 2016, s. 171. ISBN 978-80-7502-160-1.

prostřednictvím osoby, která je za ni oprávněna činit úkony.¹⁵⁹ Takovou osobou podle ustanovení § 34 ZTOPO může být zejména statutární orgán právnické osoby nebo její zmocněnec či opatrovník. Je však třeba zdůraznit, že postavení osoby vystupující za danou právnickou osobu pouze vystupuje za tuto právnickou osobu, avšak nelze ji přímo považovat za osobu obviněnou či obžalovanou.¹⁶⁰

V literatuře se poukazuje na možné procesní problémy, zejména v situacích, kdy např. osoba, která je v trestním řízení oprávněna vystupovat za právnickou osobu, bude později konfrontována s výpovědí dřívější oprávněné osoby, učiní změnu výpovědi, podá nové návrhy důkazních prostředků, apod. V takových situacích může být pro orgány činné v trestním řízení velmi problematické zjistit všechny okolnosti případu bez důvodných pochybností. V citované literatuře se poukazuje na další zajímavé (nepříznivé) situace, například když zájmy trestně stíhané právnické osoby jsou v rozporu se zájmy fyzické osoby, která za ni v trestním řízení vystupuje. V takovém případě totiž některé procesní úkony (například doznání) mohou být soudem označeny za neúčinné, tudíž k nim nebude možné přihlížet.

S ohledem na výše popsané situace lze konstatovat, že především soudní judikatura může přinést východiska, jak se v těchto situacích efektivně vypořádat, a to zejména v přípravném řízení.

2.7.1.2 Právo na formální obhajobu

Právo na formální obhajobu v podstatě znamená možnost osoby, proti níž se vede trestní řízení, zvolit si obhájce¹⁶¹ a radit se s ním, přičemž základní obsah výkonu práva na obhajobu nalezneme v ustanovení § 33 a násl. TrŘ.¹⁶²

Volba obhájce bezesporu spadá do volné úvahy fyzické osoby, která za právnickou osobu činí úkony v trestním řízení. Ovšem obhájce může za právnickou osobu zvolit jen osoba oprávněná podle ustanovení § 34 ZTOPO, tj. osoba, která za právnickou osobu činí úkony v trestním řízení, např. statutární

¹⁵⁹ Obsahem práva na materiální obhajobu je například možnost podávat návrhy a vyjádřit se ke všem skutečnostem kladeným za vinu, dále možnost podávat opravné prostředky s výjimkou dovolání (*tzv. advokátní přímus*).

¹⁶⁰ GRÍVNA, Tomáš a kolektiv. *Právo na obhajobu*. Teorie a praxe 21. století. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 174. ISBN 978-80-7380-593-7.

¹⁶¹ Obhájcem v trestním řízení může být jen advokát zapsaný v seznamu advokátů u České advokátní komory.

¹⁶² JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. Vydání. Praha: Leges, 2016, s. 172. ISBN 978-80-7502-160-1.

orgán, zmocněnec, opatrovník. Není též vyloučeno, aby tato oprávněná osoba měla se spoluobviněnou právnickou osobou společného obhájce.¹⁶³ Avšak v této souvislosti se oprávněně podotýká, že výše zmíněný střet zájmů může vzniknout též v situaci, kdy obhájce bude zvolen oprávněnou osobou, jejíž zájmy jsou v kolizi se zájmy trestně stíhané právnické osoby.¹⁶⁴

¹⁶³ GŘIVNA, Tomáš. § 35 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 754.

¹⁶⁴ GŘIVNA, Tomáš a kol. *Právo na obhajobu*. Teorie a praxe 21. století. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 172. ISBN 978-80-7380-593-7.

III. Komparace se zahraniční právní úpravou

3.1 Úvodem

Výše již bylo uvedeno, že povinnost zakotvit účinnou právní úpravu deliktů odpovědnosti právnických osob vyplývá z mezinárodních závazků, kterými je Česká republika vázána. Přestože z těchto mezinárodních závazků nevyplývá povinnost zavedení sankcionování právnických osob výlučně trestněprávními nástroji, většina evropských států k takovému řešení přistoupila. Domnívám se proto, že je přínosné nahlédnout také do národních úprav některých signatářských států, zejména tak členských států Evropské unie.

Tedy v této kapitole se pokusím čtenářům podat stručnou představu o vybraných národních úpravách sankcionování právnických osob. Budu se zaměřovat zejména na sousední státy tj. Slovensko, Rakousko, Německo a Polsko, dále bude pozornost věnována právní úpravě Italské, Belgické a Švýcarské. U jednotlivých zemí se tak budu věnovat vybraným otázkám, zejména okruhu právnických osob, na které se právní úprava vztahuje, rozsahu kriminalizace jednání právnických osob nebo otázky tzv. přičitatelnosti jednání. Jak uvidíme dále, právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob jednotlivých zemí si jsou velmi blízké, ovšem s určitými vzájemnými odlišnostmi.

3.2 Slovenská republika

Slovenská republika přijala právní úpravu *pravé trestní odpovědnosti* právnických osob až o čtyři roky později než Česká republika, ovšem právní úprava TOPO je v naší sousedské zemi zakotvena již od 1. 9. 2010, kdy byl přijat koncept *nepravé trestní odpovědnosti* právnických osob.¹⁶⁵ V současné době je ve Slovenské republice trestní odpovědnost právnických osob upravena zákonem č. 91/2016 Z.z. (dále jen „slovenský zákon“).¹⁶⁶

¹⁶⁵ BOHUSLAV, Lukáš. Jaké zkušenosti mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU?. *Právní rádce*. 2013, č. 5, s. 61. ISSN 2100-0765.

¹⁶⁶ *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov* [online, cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2016/91/20180701>

Autor Bruna¹⁶⁷ uvádí, že slovenský zákon o TOPO¹⁶⁸ byl zaveden po vzoru české právní úpravy, ačkoliv jej nelze obsahově považovat za zcela totožný s českým ZTOPO. Ovšem na druhou stranu nelze vytknout, že základní koncept slovenského zákona o TOPO a její struktura je velmi podobná českému ZTOPO. Zejména institut přičitatelnosti je upraven obdobně jako v českém zákoně, neboť také podle slovenské právní úpravy právnická osoba sama jednat nemůže a jednají za ní fyzické osoby vymezené v ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) až c) slovenského zákona o TOPO.

Obdobně jako v české právní úpravě je dále upravena nezávislá a souběžná trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby a dále též přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce.

Slovenský zákon o TOPO v ustanovení § 1 odst. 1 uvádí, že „*tento zákon upravuje základy trestnej zodpovednosti právnických osôb, druhy trestov, ich ukladanie a trestné konanie proti právnickým osobám*“.¹⁶⁹ Z tohoto ustanovení je patrné, že na rozdíl od českého ZTOPO nelze právnickým osobám ukládat ochranné opatření. Dále Bruna správně podotýká, že slovní obrat *základy trestní odpovědnosti* ve slovenském zákoně je z hlediska účelu a povahy zákona mnohem přesnější než česká formulace *podmínky trestní odpovědnosti*. Lze to odůvodnit tak, že samotný ZTOPO nemůže s ohledem na omezený obsah upravovat podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, neboť podmínky jsou stanoveny až společně s právní úpravou trestního zákoníku.

Další odlišnost slovenského zákona o TOPO můžeme spatřovat zejména v jeho osobní působnosti, neboť ustanovení § 5 odst. 1 vylučuje okruh právnických osob mnohem širším způsobem než český ZTOPO.

Odlišností slovenské právní úpravy je také způsob vymezení rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, neboť slovenský zákon o TOPO

¹⁶⁷ BRUNA, Eduard. *Trestní odpovědnost právnických osob - srovnání Česká republika a Slovenská republika. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* [online]. Praha: Karolinum, 2017, roč. 63, č. 2, s. 71-89 [cit. 2019-03-11]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404056472/>.

¹⁶⁸ Autor ve svém textu chybně uvádí rok vydání zákona, správně je č. 91/2015 Z. z.

¹⁶⁹ *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov* [online, cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2016/91/20180701>

v ustanovení § 3 obsahuje taxativní vymezení zhruba 69 skutkových podstat trestných činů, kterých se právnická osoba může dopustit.¹⁷⁰

Dále slovenský zákon o TOPO v ustanovení § 4 odst. 3 obsahuje tzv. *materiální korektiv* trestní odpovědnosti právnických osob, což znamená, že spáchání trestného činu se právnické osobě nepřičítá, pokud vzhledem k předmětu činnosti právnické osoby, způsobu spáchání trestného činu, jeho následkům a okolnostem, za kterých byl čin spáchán, je význam nesplnění povinností v rámci dohledu a kontroly ze strany právnické osoby nepatrný.¹⁷¹

3.3 Rakouská republika

V Rakouské republice je od roku 2006 trestní odpovědnost právnických osob upravena v rakouském spolkovém zákoně č. 151/2005, o odpovědnosti sdružení za trestné činy, tzv. „*Verbandsverantwortlichkeitsgesetz*“ či ve zkratce „VbVG“.¹⁷²

Rakouský zákon o odpovědnosti sdružení za trestné činy je svým rozsahem i obsahem obdobný českému zákonu ZTOPO, ovšem s určitými odlišnostmi.¹⁷³ Tak VbVG¹⁷⁴ obsahuje celkem 30 paragrafů, které jsou rozděleny do čtyř částí zákona. Část první (*Anwendungsbereich und Begriffsbestimmungen*) upravuje rozsah a předmět zákona, část druhá (*Verbandsverantwortlichkeit – Materiellrechtliche Bestimmungen*) obsahuje hmotněprávní ustanovení, dále v části třetí (*Verfahren gegen Verbände*) jsou obsažena ustanovení o trestním řízení proti právnickým osobám a v poslední části čtvrté (*Schlussbestimmungen*) jsou závěrečná ustanovení zákona.

¹⁷⁰ JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2016, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/jeste-k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob#ftn2>.

¹⁷¹ BRUNA, Eduard. *Trestní odpovědnost právnických osob - srovnání Česká republika a Slovenská republika*. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica [online]. Praha: Karolinum, 2017, roč. 63, č. 2, s. 71-89 [cit. 2019-03-11]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404056472/>.

¹⁷² Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

¹⁷³ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 140. ISBN 978-80-7380-473-2.

¹⁷⁴ „*Verbandsverantwortlichkeitsgesetz*“ [Online, cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004425>

Na rozdíl od české právní úpravy je okruh právnických osob, podléhající trestní odpovědnosti podle spolkového zákona VbVG vymezen jak pozitivním výčtem, tak i negativním výčtem. Obecně je tak okruh osob vyňatých z působnosti zákona VbVG širší ve srovnání s českým ZTOPO.¹⁷⁵ Pro zajímavost lze například uvést, že ustanovení § 1 odst. 3 VbVG explicitně stanoví, že zákon se nevztahuje na církve a jiné náboženské společnosti, jsou-li pastorační povahy.

Podle VbVG se trestně odpovědné právnické osoby mohou dopustit všech trestných činů vyjmenované v rakouském trestním zákoníku¹⁷⁶, ovšem pokud daný trestný čin byl spáchán buď ve prospěch právnické osoby, nebo v souvislosti s předmětem její činnosti.¹⁷⁷

VbVG upravuje okruh osob, jejichž jednání se právnické osobě přičítá. Jedná se tak o osoby, které vykonávají rozhodovací pravomoc, zejména jimi jsou *statutární orgány, prokurista či zástupce právnické osoby*, dále jím mohou být *osoby, které vykonávají kontrolní činnost uvnitř právnické osoby* nebo *osoby, které vykonávají faktický vliv na řízení korporace*.¹⁷⁸

Dále se v citované literatuře uvádí, že obdobně jako v českém ZTOPO je v VbVG zakotvena *tzv. nezávislá a souběžná trestní odpovědnost* právnické osoby a fyzické osoby, přičemž v téže věci se proti nim zpravidla vede společné trestní řízení.

Je také třeba zmínit, že VbVG představuje pro právnické osoby jako pachatele trestného činu poněkud příznivější právní úpravu, neboť upravuje pouze jeden druh trestu za trestný čin spáchaný právnickou osobou. Tímto trestem je peněžitý trest, který se stanoví v denních sazbách a jehož výše je odvozován od výše trestu odnětí svobody. Rozmezí pro denní sazbu je stanoveno od 50 euro do 10 000 euro, s výjimkou právnických osob sloužící k humanitárním, obecně

¹⁷⁵ UHLÍŘOVÁ, Marta. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 339. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹⁷⁶ BOHUSLAV, Lukáš. Jaké zkušenosti mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU?. *Právní rádce*. 2013, č. 5, s. 61. ISSN 2100-0765.

¹⁷⁷ UHLÍŘOVÁ, Marta. Op. cit. s. 340. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹⁷⁸ UHLÍŘOVÁ, Marta. Op. cit. s. 340. ISBN 978-80-87576-58-8.

prospěšným nebo církevním účelům, u nichž je rozmezí denní pokuty stanoveno od 2 euro do 500 euro.¹⁷⁹

V neposlední řadě je třeba také uvést, že v ustanovení § 11 VbVG je výslovně vyloučena možnost trestně odpovědné právnické osoby uplatňovat regresní právo vůči fyzické osobě, jejíž jednání se této právnické osobě přičítá. Lze říci, že byť je takový postup vyloučen též při aplikaci českého ZTOPO, nebylo by na škodu *de lege ferenda* takové ustanovení do ZTOPO výslovně zavést.

3.4 Polská republika

V Polské republice je trestní odpovědnost právnických osob zakotvena speciální úpravou, kterou je polský zákon č. 197/2002 Dz.U., o odpovědnosti kolektivních (hromadných) subjektů za činy zakázané pod hrozbou trestu.¹⁸⁰

Tento polský zákon hovoří o právnických osobách jako o tzv. *hromadných subjektech*, kterými se rozumí zejména právnické osoby a také organizace bez právní subjektivity, pokud podle zvláštních předpisů mají způsobilost k právním úkonům.¹⁸¹

Rozsah kriminalizace jednání právnických osob je v ustanovení čl. 16 polského zákona vymezen taxativním výčtem trestných činů, které jsou roztrženy ve zhruba patnácti zákonech.¹⁸² Jedná se zejména o trestné činy proti hospodářským pravidlům, proti pravidlům peněžního oběhu, úplatkářství, proti ochraně informací, proti majetku, proti životnímu prostředí, proti daňovým povinnostem nebo trestné činy teroristické povahy.¹⁸³

Polský zákon je odlišný od českého ZTOPO především v tom směru, že trestní odpovědnost právnické osoby za spáchaný trestný čin je podmíněna

¹⁷⁹ HRAČOČOVÁ, Kristýna, KAVĚNA, Martin, SKOČOVSKÝ, Dominik, ŠÁMOVÁ, Monika. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU. Parlamentní institut. Srovnávací studie*. [online]. Kancelář Poslanecké sněmovny, 2016, č. 5.270, s. 8 - 21 [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>

¹⁸⁰ BOHUSLAV, Lukáš. Jaké zkušenosti mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU?. *Právní rádce*. 2013, č. 5, s. 61. ISSN 2100-0765.

¹⁸¹ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 105. ISBN 978-80-7380-473-2.

¹⁸² JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. [online]. Buletin advokacie, 2017, [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <http://www.buletin-advokacie.cz/jeste-k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob?browser=mobi>

¹⁸³ BOHUSLAV, Lukáš. Op. cit. s. 117. ISBN 978-80-7380-473-2.

předchozím odsouzením fyzické osoby, jejíž jednání je této právnické osobě přičitatelné.¹⁸⁴ Tedy polská právní úprava není postavena na principu tzv. *nezávislé trestní odpovědnosti* právnických osob a fyzických osob. Na druhou stranu na rozdíl od ZTOPO je okruh těchto fyzických osob stanovený velmi široce, neboť právnické osobě lze přičítat jednání všech fyzických osob, které mají nějaký vztah k právnické osobě v rámci její činnosti.¹⁸⁵

3.5 Spolková republika Německo

V Německé spolkové republice dosud není zakotvena tzv. *pravá trestní odpovědnost právnických osob* a problematika odpovědnosti právnických osob je upravena administrativně-právní úpravou¹⁸⁶, která je obsažena v zákoně o přestupcích, tzv. „Gesetz über Ordnungswidrigkeiten“ (OWiG).¹⁸⁷ Německo tak neopustilo tradiční trestněprávní zásadu výlučné individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby.

OWiG je poměrně obsáhlý přestupkový zákon se 135 paragrafy, který upravuje ukládání právních sankcí právnické osobě za spáchaný přestupek nebo trestný čin (ovšem z formálního hlediska nelze hovořit o trestněprávním sankcionování).

Podle ustanovení § 30 OWiG může být právnická osoba odpovědná za protiprávní čin za předpokladu, že takový protiprávní čin *spáchal orgán právnické osoby nebo člen takového orgánu, dále zástupce právnické osoby na základě plné moci, vedoucí zaměstnanec nebo jiná osoba, která má vliv na řízení společnosti, včetně osoby, která dohlíží na řízení společnosti nebo vykonává jiné dozorčí*

¹⁸⁴ BOHUSLAV, Lukáš. Jaké zkušenosti mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU?. *Právní rádce*. 2013, č. 5, s. 61. ISSN 2100-0765.

¹⁸⁵ HRAČOČOVÁ, Kristýna, KAVĚNA, Martin, SKOČOVSKÝ, Dominik, ŠÁMOVÁ, Monika. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU. Parlamentní institut. Srovnávací studie*. [online]. Kancelář Poslanecké sněmovny, 2016, č. 5.270, s. 8 - 21 [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>

¹⁸⁶ HRAČOČOVÁ, K., KAVĚNA, M., SKOČOVSKÝ, D., ŠÁMOVÁ, M. Op. cit. č. [185].

¹⁸⁷ Gesetz über Ordnungswidrigkeiten (OWiG). [Online, cit. 2019-03-13]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/owig_1968/inhalts_bersicht.html

*funkce*¹⁸⁸ a současně pokud právnická osoba byla schopna spáchání trestného činu zabránit.¹⁸⁹

Horní hranice pokut ukládané právnickým osobám podle německého přestupkového zákona jsou velmi vysoké, neboť podle ustanovení § 30 odst. 2 OWiG lze právnické osobě za úmyslný trestný čin uložit pokutu až do výše 10 milionů eur, anebo v případě nedbalostních trestných činů až do výše 5 milionů eur.¹⁹⁰

3.6 Italská republika

V právním řádu Italské republiky není zakotvena *pravá trestní odpovědnost* právnických osob a podobně jako v Německu jsou právnické osoby za deliktní jednání odpovědné pouze podle administrativně-právních norem. Italská právní úprava je obsažena v legislativním dekretu č. 231/2001 ze dne 8. června 2001.¹⁹¹

Zajímavé je, že ačkoliv se podle uvedeného právního předpisu hovoří o administrativně-právní odpovědnosti právnických osob za spáchaný delikt, v souladu s italskou doktrínou je přesnější hovořit o odpovědnosti trestněprávní.¹⁹² Tento závěr je dovozován především ze skutečnosti, že o odpovědnosti právnických osob za spáchané trestné činy rozhodují trestní soudy.

Osobní působnost legislativního dekretu č. 231/2001 se podle čl. 1 odst. 2 vztahuje na právnické osoby a též na organizace, které jsou bez právní subjektivity.¹⁹³

¹⁸⁸ JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2017, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/jeste-k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob#ftn2>

¹⁸⁹ HRAČOČOVÁ, Kristýna, KAVĚNA, Martin, SKOČOVSKÝ, Dominik, ŠÁMOVÁ, Monika. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU. Parlamentní institut. Srovnávací studie*. [online]. Kancelář Poslanecké sněmovny, 2016, č. 5.270, s. 8 - 21 [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>

¹⁹⁰ Gesetz über Ordnungswidrigkeiten (OWiG), § 30 Geldbuße gegen juristische Personen und Personenvereinigungen.

¹⁹¹ "Disciplina della responsabilità amministrativa delle persone giuridiche, delle società e delle associazioni anche prive di personalità giuridica, a norma dell'articolo 11 della legge 29 settembre 2000, n. 300". [Online, cit. 2019-03-13]. Dostupné z: https://www.aodv231.it/pagina_sezione.php?id=9

¹⁹² BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 137. ISBN 978-80-7380-473-2.

¹⁹³ BOHUSLAV, Lukáš. Op. cit. s. 105.

Rozsah kriminalizace jednání právnických osob je v italské právní úpravě stanoven taxativním výčtem trestných činů. Jedná se například o trestné činy v oblasti počítačové kriminality, porušení ochrany osobních údajů, terorismu, dále trestné činy hospodářské nebo proti trestné činy životnímu prostředí.

Podle čl. 5 odst. 1 (*Responsabilità dell'ente*) italské právní úpravy jsou právnické osoby odpovědné za trestné činy spáchané *v jejich zájmu* nebo *v jejich prospěch*. Okruh fyzických osob, které takto mohou jednat za právnickou osobu je v čl. 5 odst. 1 písm. a) stanoven poměrně široce, jedná se např. o společníky, zákonné zástupce, kontrolní orgány či jiné osoby ve vedení společnosti, anebo podle písm. b) čl. 5 se jedná o osoby podléhající řízení některého z osob uvedených v písmene a).¹⁹⁴

Bohuslav L. v citované literatuře konstatuje, že podle čl. 8 zmíněného zákona je trestní odpovědnost fyzických osob nezávislá na trestní odpovědnosti právnických osob a naopak.

V neposlední řadě je třeba také zmínit, že právnickým osobám lze podle italské právní úpravy uložit peněžitý trest, trest zákazu činnosti či zákaz účasti na veřejných zakázkách, dále propadnutí majetku či výnosu z trestné činnosti nebo zveřejnění rozhodnutí.

3.7 Belgické království

V Belgii byla právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob zavedena novelou z roku 1999 přímo do trestního zákoníku.¹⁹⁵

Právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob se v zásadě vztahuje na všechny právnické osoby, ovšem jsou stanoveny tři alternativní podmínky přičitatelnosti, po jejichž naplnění se právnická osoba stává trestně odpovědnou. Právnická osoba je tak dle čl. 5 belgického trestního zákoníku trestně odpovědná za předpokladu, že trestný čin byl spáchán *v souvislosti s předmětem její činnosti*,

¹⁹⁴ HRAČOČOVÁ, Kristýna, KAVĚNA, Martin, SKOČOVSKÝ, Dominik, ŠÁMOVÁ, Monika. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU. Parlamentní institut. Srovnávací studie*. [online]. Kancelář Poslanecké sněmovny, 2016, č. 5.270, s. 8 - 21 [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>

¹⁹⁵ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 115. ISBN 978-80-7380-473-2.

s obranou jejího zájmu nebo byl-li trestný čin spáchán v její prospěch.¹⁹⁶ Ovšem je třeba zdůraznit, že na rozdíl od právní úpravy mnoha členských států EU (včetně ZTOPO) belgický trestní zákoník nevymezuje okruh fyzických osob, jejichž jednání se právnické osobě přičítá. Totiž je dostačující samotná skutečnost, že daná fyzická osoba je pro právnickou osobu jakkoliv činná, tedy např. i fakticky.¹⁹⁷

Podle belgického trestního zákoníku trestní odpovědnost právnické osoby není závislá na trestní odpovědnosti fyzické osoby. Tedy je umožněno souběžné trestní stíhání fyzické a právnické osoby pro totožný skutek, ovšem za stanovených podmínek, neboť belgický trestní zákoník striktně omezuje případy souběžné trestní odpovědnosti právnické osoby a fyzické osoby. Jak uvádí Bohuslav L., podle čl. 5 belgického trestního zákoníku je souběžné trestní stíhání fyzické osoby a právnické osoby možné za předpokladu, že fyzická osoba, která spáchala trestný čin je známa a takto jednala *vědomě a dobrovolně*. Jinými slovy článek 5 stanoví, že „v případě kdy je shledána odpovědnost právnické osoby z důvodu zásahu fyzické osoby, jejíž totožnost je známa, může být odsouzena pouze ta z nich, která se provinila těžším zaviněním. Pokud však fyzická osoba spáchala trestný čin vědomě a dobrovolně, může být odsouzena společně s právnickou osobou.“¹⁹⁸ Domnívám se, že v tomto ohledu by bylo pro ZTOPO *de lege ferenda* zajímavou a přínosnou inspirací.

Na závěr lze k belgické právní úpravě trestní odpovědnosti právnických osob uvést, že sankce, které lze právnické osobě uložit jsou obdobné jako v jiných zemích EU, jedná se např. o peněžitý trest, trest zabavení věci (srov. ochranné opatření zabránění věci dle § 26 ZTOPO), trest rozpuštění právnické osoby (srov. zrušení právnické osoby dle § 16 ZTOPO), trest zákazu činnosti nebo zveřejnění rozsudku.¹⁹⁹

¹⁹⁶ HRAČOČOVÁ, Kristýna, KAVĚNA, Martin, SKOČOVSKÝ, Dominik, ŠÁMOVÁ, Monika. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU. Parlamentní institut. Srovnávací studie*. [online]. Kancelář Poslanecké sněmovny, 2016, č. 5.270, s. 8 - 21 [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>

¹⁹⁷ POŠÍKOVÁ, Lenka. In: JELÍNEK, Jiří. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1 vydání. Praha: Leges, 2013, s. 353. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹⁹⁸ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 133. ISBN 978-80-7380-473-2.

¹⁹⁹ HRAČOČOVÁ, Kristýna, KAVĚNA, Martin, SKOČOVSKÝ, Dominik, ŠÁMOVÁ, Monika. Op. cit. s. 8-21.

3.8 Švýcarská konfederace

Koncept trestní odpovědnosti právnických osob ve Švýcarské konfederaci je zavedena již od roku 2003. Právní úprava je obsažena ve stávajícím trestním zákoníku tzv. „Strafgesetzbuch“ (dále „StGB“).²⁰⁰ Jak uvidíme dále, právní úprava Švýcarské konfederace je velmi specifickou úpravou.

Nejprve je třeba zmínit, že ve Švýcarské konfederaci došlo k zavedení konceptu trestní odpovědnosti právnických osob ze stejných důvodů jako v jiných zemích kontinentální právní kultury, tedy zejména z důvodu rostoucího vlivu ekonomické síly právnických osob v naší společnosti.²⁰¹

Okruh osob, na které se vztahuje působnost trestního zákoníku, je v ustanovení § 102 odst. 4 StGB uveden uzavřeným výčtem právnických osob. Jsou to *právnické osoby soukromého práva, dále právnické osoby veřejného práva, s výjimkou státu, kantonů a územních celků, dále obchodní společnosti a* v neposlední řadě se v zákoně výslovně hovoří o tzv. „*einzelfirmen*“, což je označení pro obchodní společnost s jediným společníkem.²⁰²

Pro vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby je třeba, aby tyto právnické osoby vykonávaly hospodářskou či podnikatelskou činnost.²⁰³ Ovšem autorka dále konstatuje, že uvedenou podmínku nelze vykládat příliš restriktivně, neboť jí může splňovat např. nadace, která nebyla založena za účelem podnikání, ale fakticky je ekonomicky činná.

Rozsahu kriminalizace jednání právnických osob je úzce spojena s konstrukcí přičitatelnosti protiprávního jednání právnické osobě. V literatuře se vysvětluje, že švýcarský koncept trestní odpovědnosti právnických osob je postaven na kombinaci dvou modelů.

Prvním modelem je tzv. *originární či konkurující trestní odpovědnost*, kdy právnická osoba podle ustanovení § 102 odst. 1 StGB odpovídá za sedm taxativně vymezených trestných činů, a to nezávisle či souběžně s trestně odpovědnou fyzickou osobou, proto se tedy hovoří o konkurující trestní odpovědnosti.

²⁰⁰ POŠÍKOVÁ, Lenka. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1 vydání. Praha: Leges, 2013, s. 347. ISBN 978-80-87576-58-8.

²⁰¹ POŠÍKOVÁ, Lenka. Op. cit. s. 347.

²⁰² POŠÍKOVÁ, Lenka. Op. cit. s. 352.

²⁰³ POŠÍKOVÁ, Lenka. Op. cit. s. 353.

Důvodem pro zavedení této tzv. konkurenční trestní odpovědnosti je požadavek mezinárodních závazků.²⁰⁴

Druhým modelem je tzv. *subsidiární trestní odpovědnost*, kdy trestní odpovědnost právnické osoby za všechny trestné činy nastupuje pouze v tom případě, není-li možné zjistit a potrestat konkrétního pachatele (fyzickou osobu), který daný protiprávní čin spáchal, proto se zde hovoří o subsidiaritě trestní odpovědnosti právnické osoby. Tomuto modelu autorka například vytýká, že „*stát tak činí právnickou osobu spoluodpovědnou za to, že nemůže odhalit konkrétního viníka*“.²⁰⁵ Tedy právnická osoba tak ponese objektivní odpovědnost, neboť v takovém případě neexistuje možnost její exkulpace.

Pro lepší srozumitelnost výše uvedených modelů lze stručně uvést ustanovení § 102 StGB:

- (1) *Byl-li při výkonu obchodní činnosti v rámci podnikatelského záměru právnické osoby spáchán zločin nebo přečin a tento čin nemůže být kvůli vadné organizaci právnické osoby přičten žádné konkrétní fyzické osobě, je zločin či přečin přičten právnické osobě. V tomto případě je právnická osoba potrestána peněžitou sankcí až do výše 5 milionů Franků.*
- (2) *Jde-li o trestný čin podle [...], je právnická osoba potrestána nezávisle na trestní odpovědnosti fyzické osoby, jestliže je právnické osobě prokázáno, že nepřijala všechna nezbytná a únosná organizační opatření, aby takovému trestnému činu zabránila.*²⁰⁶

Podle ustanovení § 102 odst. 3 StGB lze právnické osobě uložit peněžitý trest až do výše 5 milionů švýcarských franků, což je velmi vysoká hranice ve srovnání s jinými evropskými státy kontinentálního právního systému. Podle švýcarského trestního zákoníku lze právnické osobě uložit vedle peněžitého trestu i další druhy sankcí, např. zabránění majetkových hodnot nebo zveřejnění rozsudku.²⁰⁷

²⁰⁴ K tomu viz blíže: POŠÍKOVÁ, Lenka. In: JELÍNEK, J. a kolektiv. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 356. ISBN 978-80-87576-58-8.

²⁰⁵ POŠÍKOVÁ, Lenka. Op. cit. s. 354.

²⁰⁶ POŠÍKOVÁ, Lenka. Op. cit. s. 351 - 352.

²⁰⁷ POŠÍKOVÁ, Lenka. Op. cit. s. 359.

IV. Úvahy de lege ferenda

4.1 Legislativně-technické nedostatky

Z právní teorie je známo, že marginální rubriky mají svůj legislativně-technický účel, nelze je tedy lehkomyšlně považovat za nepatrné kosmetické doplňky zákona. Marginální rubrika má čtenáři co nejstručněji a zároveň co nejpřesněji charakterizovat daný paragraf.²⁰⁸ Tato slova zde nejsou nadbytečná, neboť jak bylo uvedeno výše v podkapitole kapitole 2.4 *Pachatel, nepřímý pachatel a spolupachatel* nebo v kapitole 2.7.1 *Právo právnické osoby na obhajobu* zákonodárce při vytváření marginálních rubrik §§ 9, 35 ZTOPO právě uvedené skutečnosti zjevně ignoroval.

Spíše než se dovolávat změny *de lege ferenda*, pokládám si otázku, co zákonodárci bránilo, že uvedené chyby neodstranil ani po deváté novelizaci ZTOPO. Slovy docenta Cvrčka lze říci, že „*rubriky svědčí o promyšlenosti celé koncepce právního předpisu a musí mít na mysli nejen obsahové vyjádření pravidla či skupiny pravidel, ale i vzájemnou rozlišitelnost mezi jednotlivými rubrikami*“.²⁰⁹

4.2 Rozsah kriminalizace jednání právnických osob *de lege ferenda*

Před novelou ZTOPO provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. byla problematika rozsahu kriminalizace jednání právnických osob upravena taxativním výčtem trestných činů, kterých se právnická osoba mohla dopustit. Tato původní podoba ustanovení § 7 ZTOPO byla mnohokrát rozebírána v různých publikacích (zejména v odborném periodiku *Bulletin advokacie*)²¹⁰, přičemž byla terčem mnoha kritických názorů předních odborníků. Lze stručně připomenout, že kritika se obzvláště vztahovala zejména na skutečnosti, že v původním taxativním výčtu trestných činů nebyly zařazeny trestné činy proti životu a zdraví nebo některé majetkové trestné činy, dále bylo tomuto ustanovení

²⁰⁸ CVRČEK, František. In: CVRČEK, František, NOVÁK, František a kol. *Legislativa. Teoretická východiska a problémy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 65. ISBN 978-80-7380-698-9.

²⁰⁹ CVRČEK, František. Op. cit. s. 65.

²¹⁰ Např. srov.: JELÍNEK, Jiří. *K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. [online]. *Bulletin advokacie*, 2014, [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnicky-ch-osob?browser=full>

vytýkáno, že obsahovalo nelogické souvislosti mezi jednotlivými trestnými činy. Nakonec tedy zákonodárce přistoupil k řešení tím způsobem, že zmíněnou novelou zákona zcela otočil koncepci vymezení trestných činů, kterých se právnická osoba může dopustit. Nově tak aktuální znění ustanovení § 7 ZTOPO stojí na tzv. *generální trestní odpovědnosti právnických osob* s negativním výčtem trestných činů, kterých se právnická osoba dopustit nemůže.

Souhlasím s kritikou předních odborníků, že výše zmíněná změna nepřinesla zcela správné řešení, neboť nebylo vhodné po pouhých čtyřech letech účinnosti ZTOPO zavést takovou radikální změnu.²¹¹

Shodně s prof. Jelínkem²¹² konstatuji, že do negativního výčtu ustanovení § 7 ZTOPO by měly být zařazeny další trestné činy ze zvláštní části trestního zákoníku, kterých se právnické osoby nemohou dopustit. Správně by tak měly být *de lege ferenda* vyloučeny také trestné činy *křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku* podle § 346 odst. 2 TrZ, *neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku* podle § 151 TrZ nebo *ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky* podle § 146a TrZ. Dále si osobně nedokážu představit, že právnická osoba by byla odpovědná za trestný čin *rvačky* podle § 158 TrZ.

V neposlední řadě pro mě zůstává nejasnou otázkou, proč zákonodárce vyňal z rozsahu kriminalizace trestný čin *porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže* podle § 248 odst. 2 TrZ. Tato skutková podstata byla do negativního výčtu vložena na návrh ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny.²¹³

4.3 Vyvinění právnické osoby *de lege ferenda*

Na tomto místě navážu na pojednání v kapitole 2.3.5 *Vyvinění právnické osoby z trestní odpovědnosti*. V uvedené kapitole bylo pojednáno o ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, kde je nově zakotvena další možnost tzv. exkulpace právnické

²¹¹ Např. GVOZDEK, Filip. *Zamýšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. [online]. Buletin Advokacie, 2016, [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zamysleni-nad-novelou-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob#ftn11>

²¹² JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2017, [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/jeste-k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob#ftn2>.

²¹³ Srovnej: Sněmovní tisk č. 304/4, usnesení UPV k tisku 304/0. [online]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=304&ct1=4>

osoby. Bylo naznačeno, že se nejedná o jediné exkulpační ustanovení, neboť ve vztahu k zaměstnancům již byla zakotvena možnost právnické osoby vyvinít se podle ustanovení § 8 odst. 2 písm. b).

Správně tak upozorňuje Gvozdek²¹⁴, že uvedený právní stav ve svém důsledku v souvislosti s jednáním zaměstnanců (§ 8 odst. 2 písm. b) představuje pro právnické osoby dvojí možnost exkulpace. Souhlasím, že taková duplicitní právní úprava tzv. exkulpace je neefektivní, a proto lze dát autorovi též za pravdu, že by bylo vhodnější, aby ve vztahu k trestněprávnímu jednání zaměstnanců byla *de lege ferenda* upravena možnost vyvinít se pouze za podmínek stanovených v § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO. Domnívám se, že takové řešení by bylo v zákoně systematičtější úpravou a v praxi tak nebudou vznikat případné výkladové otázky.

4.4 Přejít trestní odpovědnosti právnické osoby *de lege ferenda*

Další problematickou stránkou současné právní úpravy je dikce ustanovení § 10 odst. 1, které rovněž bylo (z důvodu nejasné a neurčité dikce) mnohokrát kritizováno předními odborníky. Tak prof. Jelínek v odborné publikaci²¹⁵ oprávněně kritizuje, že k přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby dochází objektivně. Nelze totiž považovat za přínosné, když zákon zakládá trestní odpovědnost právního nástupce i v případech, kdy právní nástupce nevěděl nebo nemohl vědět o trestné činnosti svého předchůdce.

V této souvislosti profesor připomíná ustanovení § 7 původního návrhu zákona z roku 2004, kde se na straně právního nástupce vyžadovalo zavinění. Jinými slovy „*trestní odpovědnost právnické osoby přechází na jejího právního nástupce jen tehdy, když právní nástupce nejpozději v okamžiku vzniku právního nástupnictví věděl nebo vzhledem k okolnostem a k svým poměrům mohl vědět, že se právnická osoba před vznikem právního nástupnictví dopustila trestného činu*“.²¹⁶

²¹⁴ GVOZDEK, Filip. *Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. [online]. Buletin Advokacie, 2016, [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zamysleni-nad-novelou-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob#ftn11>

²¹⁵ JELÍNEK, Lukáš. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1 vydání. Praha: Leges, 2013, s. 150. ISBN 978-80-87576-58-8.

²¹⁶ Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. němovní tisk 745/0, část č. 1/2. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=745&CT1=0>

Nepochybně tedy souhlasím s názorem Jelínka, že *de lege ferenda* by bylo vhodné do právní úpravy přechodu trestní odpovědnosti zavést požadavek *zavinění* na straně právního nástupce.²¹⁷

Další interpretační problémy vyvolává otázka, zda k přechodu trestní odpovědnosti právnických osob dochází pouze při univerzálním nástupnictví nebo i v případě singulárního nástupnictví. O této výkladové problematice bylo *de lege lata* pojednáno výše v kapitole 2.5, proto se zde omezím pouze na právní úpravu *de lege ferenda*.

Jen pro připomenutí lze uvést, že inspirace pro ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO byla čerpána z rakouského VbVG. Ovšem jak uvádí prof. Jelínek²¹⁸, na rozdíl od české právní úpravy rakouská právní úprava výslovně upravuje, zda v případě přechodu trestní odpovědnosti jde o univerzální nástupnictví nebo singulární nástupnictví. Nepochybně je vhodné tuto důležitou otázku v zákoně výslovně upravit, neboť není žádoucí, aby posouzení dané otázky, bylo předmětem nejednotných interpretací. Tedy bylo by přínosné tento nedostatek *de lege ferenda* výslovně v ustanovení § 10 ZTOPO upravit.

4.5 Nutná obhajoba právnické osoby z pohledu *de lege ferenda*

Jak jsem již uvedl, na tomto místě navážu na kapitolu 2.7 *Právo na obhajobu právnické osoby* a pokusím se v možné míře uvést úvahy *de lege ferenda* ve vztahu k nutné obhajobě právnické osoby.

Ustanovení § 35 odst. 2 ZTOPO konkretizuje právo vyplývající z čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, kde je mimo jiné zakotveno, že zákon stanoví, ve kterých případech musí obviněný mít svého obhájce. Ačkoli ustanovení § 35 odst. 2 ZTOPO patrně není v rozporu s uvedenou ústavní normou, domnívám se, že není přínosné se v této práci omezit jen na důvody pro vyloučení nutné obhajoby, jak činí ostatní autoři, nýbrž je potřeba se pokusit pojednat o institutu nutné obhajoby z pohledu *de lege ferenda*.

²¹⁷ JELÍNEK, Jiří. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce*. [online]. Bulletin advokacie, 2015, [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce?browser=full>.

²¹⁸ JELÍNEK, Jiří. Op. cit. č. [217].

Z ustanovení § 35 odst. 2 ZTOPO vyplývá, že je vyloučeno subsidiární použití § 36 až 36b TrŘ o nutné obhajobě. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení bez dalšího pouze konstatuje, že nutná obhajoba je vymezena jen ve vztahu k fyzické osobě a uzavírá, že v zahraniční právní úpravě se řeší obdobně. Avšak k tomuto srovnání se zahraniční právní úpravou je třeba poznamenat, že institut nutné obhajoby je explicitě vyloučen pouze ve slovenském zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob²¹⁹, naopak například rakouská právní úprava VbVG (na kterou se dokonce důvodová zpráva k ZTOPO na několika místech odvolává) právo na nutnou obhajobu výslovně upravuje.²²⁰ Dle mého názoru důvodová zpráva k ustanovení § 35 ZTOPO přistupuje velice povrchně, neboť vyloučení nutné obhajoby právnické osoby si dle mého názoru žádá náležitější odůvodnění.

Autoři komentářové literatury se v převážné většině přiklání k závěru, že vyloučení nutné obhajoby u právnických osob je racionálním krokem zákonodárce, neboť autoři pouze rozebírají důvody pro vyloučení tohoto institutu. Například Gřivna v komentáři k ZTOPO uvádí, že důvody vyloučení nutné obhajoby právnické osoby shledává v její samotné podstatě, neboť na právnickou osobu např. nelze uvalit vazbu, nemůže se na ni vykonat trest odnětí svobody, nemůže být osobou uprchlou nebo dokonce zadrženu. Po zúžení zejména těchto důvodů autor dochází k závěru, že nutná obhajoba právnické osoby ztrácí na významu.²²¹ Se vším respektem k předním odborníkům si dovoluji říci, že uvedený závěr považuji za nedůsledný. V první řadě se domnívám, že institut nutné obhajoby nespočívá pouze v ochraně výše uvedených případů, nýbrž podstata nutné obhajoby v trestním řízení spočívá primárně v poskytování záruk řádného a spravedlivého procesu dle čl. 36 a násl. LZPS, neboť právo na nutnou obhajobu má bezesporu nezastupitelnou úlohu v tzv. *fair procesu*.

Jinými slovy podstata nutné obhajoby nespočívá pouze v ochraně práv člověka, který je vzat do vazby nebo do výkonu trestu odnětí svobody atd., ale především se jedná o institut spočívající v ochraně všech procesních práv, které

²¹⁹ ČEP, David. Nutná obhajoba právnické osoby de lege ferenda. *Státní zastupitelství*. 2018, č. 2, s. 7–21. ISSN 1214-3758.

²²⁰ UHLÍŘOVÁ, Marta. In: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1 vydání. Praha: Leges, 2013, s. 343 - 344. ISBN 978-80-87576-58-8.

²²¹ GŘIVNA, Tomáš. § 35 []. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 754.

v trestním řízení mají nesporně i právnické osoby. Dále se domnívám, že s ohledem na postavení právnických osob v dnešní společnosti je třeba respektovat hledisko, že ačkoliv pro fyzickou osobu může být nejcitelnějším zásahem omezení její osobní svobody, pro právnickou osobu může být srovnatelným zásahem značné omezení její ekonomické sféry.

V souvislosti s nutnou obhajobou prof. Šámal mimo jiné uvádí, že „*nutná obhajoba je stanovena především v těch případech, kdy obviněný nemůže svou obhajobu vzhledem k určitým objektivním okolnostem sám náležitě obstarávat*“.²²² Tedy v tomto směru se *de lege ferenda* nabízí otázka, zda u právnické osoby takové objektivní situace nastat nemohou. Jistě si lze představit například situaci naznačenou výše, kdy osoba oprávněná činit úkony za právnickou osobu v trestním řízení (§ 34 ZTOPO) bude v kolizi zájmů s touto právnickou osobou a nebude jiné osoby, která by za právnickou osobu v trestním řízení vystupovala, potažmo za ni volila obhájce. Dodávám, že v tomto směru nespátřuji řešení ani v ustanovení § 34 odst. 5 ZTOPO, neboť osoba ustanoveného opatrovníka není s to poskytnout dostatečné záruky odpovídající povaze trestního řízení. Určité řešení spatřuji v tom, že praxe orgánů činných v trestním řízení se může ustálit v tom směru, že opatrovníkem budou ustanoveny osoby z řad advokátů. Na tomto místě tedy mohu uzavřít, že zejména v tomto směru spatřuji přínos *de lege ferenda* zavedení institutu nutné obhajoby právnických osob.

V souvislosti s institutem nutné obhajoby právnické osoby se v literatuře pro jeho zavedení nabízí další zajímavý důvod, kterým je otázka sjednávání dohody o vině a trestu podle ustanovení § 175a TrŘ.²²³ V uvedeném ustanovení je mimo jiné explicitně uvedeno, že dohoda o vině a trestu se sjednává za přítomnosti obhájce. Sluší se poukázat též na důvodovou zprávu k novele²²⁴, která institut dohody o vině a trestu zavedla do TrŘ. V této důvodové zprávě se totiž mimo jiné konstatuje, že „*s ohledem na skutečnost, že v případě, kdy se v přípravném řízení sjednává dohoda o vině a trestu, se ze strany obviněného předpokládá podávání kvalifikovaného návrhu trestu, [...] což předpokládá*

²²² ŠÁMAL, Pavel. § 36 []. In: ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PÚRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, ŠÁMALOVÁ, Milada, ŠKVAIN, Petr. *Trestní řád I, II, III*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 441.

²²³ ČEP, D. Nutná obhajoba právnické osoby *de lege ferenda*. *Státní zastupitelství*. 2018, č. 2, s. 7–21. ISSN 1214-3758.

²²⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 193/2012 Dz § 36.

dostatečné právní znalosti v oblasti trestního práva [...] je zapotřebí, aby obviněný měl při sjednávání dohody o vině a trestu vždy obhájce, který by účinně hájil jeho práva a poskytoval mu potřebnou právní pomoc“. Pokládám si tedy otázku, zda vyloučení nutné obhajoby dle ustanovení § 35 odst. 2 ZTOPO není v kolizi s ustanovením § 175a odst. 3 TrŘ. Svoji úvahou směřuji též k tomu, zda v tomto ohledu fyzická osoba nemá při sjednávání dohody o vině a trestu výhodnější postavení oproti právnické osobě, neboť fyzické osobě může být v případě potřeby obhájce ustanoven soudem, naopak u právnické osoby zákon takovou situaci neřeší, čímž zákonodárce trestně stíhanou právnickou osobu ponechává zcela mimo mantinely právní úpravy trestního řízení. V neposlední řadě je třeba upozornit na názor některých autorů, že v případě trestní odpovědnosti právnických osob nepřipadají v úvahu sjednávání dohody o vině a trestu.²²⁵

Další důvod, o kterém lze ve směru zavedení nutné obhajoby právnických osob *de lege ferenda* uvažovat je tzv. rovnost zbraní v trestním řízení. Slovy prof. Jelínka lze přesněji říci, že *„obhájce jako osoba znalá práva a znalá způsobu obhajoby pomáhá vyrovnat faktickou nerovnost mezi obviněným, který je právním laikem, a odborně vzdělaným a zkušeným státním zástupcem. Obhájce vyvažuje postavení obviněného v kontradiktorním řízení v rámci tzv. rovnosti zbraní.“* Jak potvrzují tato citovaná slova, nutná obhajoba právnických osob má bezesporu své opodstatnění, a to zejména ve skutkově nebo právně složitých případech.

S ohledem na výše uvedené tuto kapitolu uzavírám úvahou, že právo na spravedlivý proces má v právním státě zcela nezastupitelnou úlohu bez rozdílu, zda se jedná o trestní řízení vedené proti fyzické osobě nebo proti právnické osobě. Je třeba mít na paměti, že právo na spravedlivý proces neznamená jen právo obviněného vůči orgánům činným v trestním řízení, ale též povinnost zákonodárce upravovat právní normy s důsledným uvážením tak, aby celé trestní řízení bylo možno vést v intencích spravedlivého procesu.

²²⁵ VIDRNA, Jan a DOLANSKÝ, Pavel. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 71. ISBN 978-80-7400-160-4.

Závěr

V diplomové práci jsem se pokusil čtenáři podat bližší náhled do problematiky týkající se trestní odpovědnosti právnických osob. Snažil jsem se dbát na to, aby práce byla pro čtenáře přehledná a v možné míře přiblížila problematiku trestní odpovědnosti právnických osob, zejména se zaměřením na vybrané aspekty právní úpravy. Cílem této práce nebylo čtenáře podrobně seznámit s komplexním zněním ZTOPO a parafrázovat tak jednotlivá ustanovení, ostatně tedy z tohoto důvodu jsem na úvodu doporučoval mít při ruce ZTOPO.

Pro lepší porozumění problematiky trestní odpovědnosti právnických osob jsem se snažil v první části této práce poskytnout obecnou představu o tom, v čem spočívá koncept trestní odpovědnosti právnických osob.

Cílem stěžejní části diplomové práce bylo v přiměřeném rozsahu analyzovat vybrané oblasti současné právní úpravy, zejména se zaměřením na určité problematické aspekty a zároveň jsem se pokusil na některých místech uvést vlastní kritické názory.

Považoval jsem též za přínosné v dalších kapitolách této práce poukázat na vybrané zahraniční právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Při srovnávání právních úprav jednotlivých evropských států jsem dospěl k závěru, že základní otázky dané problematiky jsou v jednotlivých státech řešeny obdobně.

Po zhodnocení všech poznatků, které jsem získal při zpracování mé diplomové práce, jsem dospěl k závěru, že aktuální znění ZTOPO i po mnoha novelizacích má své nedokonalosti či slabiny. Domnívám se tedy, že bylo na místě v poslední kapitole této práce alespoň upozornit na určité nedostatky právní úpravy.

Mám-li na tomto místě shrnout nejobecnější závěry, ke kterým jsem dospěl při zpracování této diplomové práce, mohu v první řadě říci, že se jedná o problematiku, která si (nejen v České republice) získala velmi kontroverzní povahu, zejména tak z důvodu legislativního vývoje právní úpravy a dále, že opustila tradiční právně-dogmatické pojetí trestní odpovědnosti zakládající se na výlučné individuální odpovědnosti. Ovšem setkal jsem se i s odůvodněnými názory, které institut trestní odpovědnosti právnických osob podporují. Lze tak očekávat, že odborné diskuse týkající se této problematiky budou mezi její

zastánce a odpůrce pokračovat nadále. Ovšem mám za to, že přední odborníci zabývající se uvedenou problematikou (především v komentářové literatuře) postupem času začínají pouze podrobně rozpracovávat podmínky trestní odpovědnosti právnických osob a nijak ji nezpochybňují.

Pevně věřím, že se mi do určité míry podařilo čtenáři podat bližší náhled do problematiky vybraných aspektů trestní odpovědnosti právnických osob.

Tuto diplomovou práci jsem zpracoval podle právního stavu ke dni. 28. února 2019 a vlastní rukopis jsem uzavřel ke dni 20. března 2019.

Summary

This thesis deals with selected aspects of criminal liability of legal entities in the Czech Republic. This is a very controversial issue, in particular because it has abandoned the traditional "societas delinquere non potest" (Latin) principle, that a legal person is not capable of committing a punnisable act.

The work in the first parts deals in general with the theoretical concept of criminal liability of legal persons, especially with focus on the arguments for and against the introduction of the institute of criminal liability of legal persons.

The next part is followed by the most important area of this thesis (chapter II. De lege lata analysis of selected aspects), where I pay close attention to selected provisions of Act No. 418/2018 Coll. However, the aim of this work is not to familiarize the reader with the complex wording of this law and to analyze all its provisions.

As a result of the de lege lata analysis, they pay more attention on de lege ferenda, but only in relation to selected aspects of Act No. 418/2011 Coll. At the same time, I tried in some ways to make my own critical opinions.

Last but not least, the work in other chapters deals to some extent with the legal regulations of selected European countries.

I firmly believe that I have managed to give a certain insight into the issue of selected aspects of criminal liability of legal entities.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 208 s. ISBN 978-80-7380-473-2.

CVRČEK, František, NOVÁK, František a kolektiv. *Legislativa*. Teoretická východiska a problémy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 246 s. ISBN 978-80-7380-698-9.

FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav a BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 272 s. ISBN 978-80-7552-965-7.

FOREJT, Petr, HABARTA, Petr a TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, 408 s. ISBN 978-80-7201-875-8.

GŘIVNA, Tomáš a kolektiv. *Právo na obhajobu*. Teorie a praxe 21. století. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 320 s. ISBN 978-80-7380-593-7.

JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, 256 s. ISBN 978-80-87576-43-4.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. Vydání. Praha: Leges, 2016, 848 s. ISBN 978-80-7502-160-1.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. 1 vydání. Praha: Leges, 2013, 392 s. ISBN 978-80-87576-58-8.

KOCINA, Jan. *Trestní odpovědnost právnických osob a práva třetích osob*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dny práva. Masarykova Univerzita, Iuridicia. 2008, č. 337, 1908 s. ISBN 978-80-210-4733-4.

SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, 786 s. ISBN 978-80-254-4033-9.

ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2018, 992 s. ISBN 978-80-7400-592-3.

ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7478-616-7.

VIDRNA, Jan a DOLANSKÝ, Pavel. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. Praha: C.H. Beck, 2014, 216 s. ISBN 978-80-7400-160-4.

Odborné články:

BOHUSLAV, Lukáš. Jaké zkušenosti mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU?. *Právní rádce*. 2013, č. 5. ISSN 2100-0765.

ČEP, David. Nutná obhajoba právnické osoby de lege ferenda. *Státní zastupitelství*. 2018, č. 2. ISSN 1214-3758.

CHROMÝ, Jakub, RŮŽIČKA, Miroslav. K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Státní zastupitelství*. 2017, č. 1. ISSN 1214-3758.

MUSIL, Jan., PRÁŠKOVÁ, Helena a FALDYNA, František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3. ISSN 1211-2860.

MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?. *Trestní právo*. 2000, č. 7. ISSN 1211-2860.

PŮRY, František a ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 11. ISSN 0231-6625.

ŠÁMAL, Pavel. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 11–12.

Internetové zdroje:

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* [online]. Praha: Karolinum, 2017, roč. 63, č. 2, 92 s. [cit. 2019-02-11]. ISSN 0323-0619. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404056472/>

HRAČOČOVÁ, Kristýna, KAVĚNA, Martin, SKOČOVSKÝ, Dominik, ŠÁMOVÁ, Monika. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU. Parlamentní institut. Srovnávací studie*. [online]. Kancelář Poslanecké sněmovny, 2016, č. 5.270, 26 s. [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>

JELÍNEK, Jiří. *K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2014, [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob?browser=full>

JELÍNEK, Jiří. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce*. [online]. Bulletin advokacie, 2015, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce?browser=full>

GVOZDEK, Filip. *Zamýšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2016, č. 11 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zamysleni-nad-novelou-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob#ftn11>

JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. [online]. Bulletin advokacie, 2017, [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/jeste-k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnicky-ch-osob#ftn2>

Rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii. [online]. 2003. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32004F0068>

Judikatura:

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016), [R 29/2017 tr.].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015-43), [R 23/2016 tr.].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015-43, [R 23/2016 tr.].

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30.1.2013, sp.zn. Tpjn 301/2012.

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb, Listina základních práv a svobod

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, [online]. [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2016/91/20180701>

Verbandsverantwortlichkeitsgesetz, [Online]. [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004425>

Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, [Online]. [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/owig_1968/inhalts_bersicht.html

Disciplina della responsabilità amministrativa delle persone giuridiche, delle società e delle associazioni anche prive di personalità giuridica, a norma dell'articolo 11 della legge 29 settembre 2000, n. 300. [Online]. [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: https://www.aodv231.it/pagina_sezione.php?id=9

Ostatní

Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. němovní tisk 745/0, část č. 1/2. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=745&CT1=0>

Stanovisko prezidenta republiky. Sněmovní tisk č. 285/4 [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=4/>

Sněmovní tisk č. 304/4, usnesení UPV k tisku 304/0. [online]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=304&ct1=4>

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 193/2012 Dz.